

Rapt à Bamako blir Fångad i Bamako

Översättning med kommentar

Elin Svahn

Tolk- och översättarinstitutet

Magisteruppsats 15 hp

Översättningsvetenskap

Masterprogram (180–300 hp)

Vårterminen 2010

Handledare och språklig granskare: Karin Tidström

Examinator: Birgitta Englund Dimitrova

English title: Rapt à Bamako Becomes Fångad i Bamako. An Annotated Translation

Stockholms
universitet

Rapt à Bamako blir Fångad i Bamako

Översättning med kommentar

Elin Svahn

Sammanfattning

Uppsatsen behandlar översättningen av de fem första kapitlen i *Rapt à Bamako*, som är ett autentiskt översättningsuppdrag och som kommer att publiceras av Bokförlaget Trasten under hösten 2010. En översättningsprincip för det aktuella uppdraget har bestämts utifrån översättningens förutsättningar, bestående av teoretisk bakgrund, måltextens syfte och kontext, genomgång av referenstexter samt en stilstudie av källtexten. Det framkommer att den kontextuella och lexikala nivån var de som gav upphov till mest svårigheter under översättningsarbetet, men att en stor del av de problematiska översättningsfrågorna kunde lösas med hjälp av översättningsprincipen i fråga

Nyckelord

Översättningsvetenskap, postkoloniala översättningsstrategier, barn- och ungdomslitteratur, kulturspecifika begrepp

Abstract

The study deals with the translation of the five first chapters of *Rapt à Bamako*, an authentic translation assignment which will be published by Bokförlaget Trasten during fall of 2010. Based on relevant theoretical considerations, the purpose and context of the source text, a survey of parallel texts and finally a style analysis, a translation strategy for the task was formulated. The contextual and lexical levels of the translation turned out to be the most problematic ones, but the solution to the problem could often be found in the translation strategy.

Key words

Translation Studies, postcolonial translation strategies, children's and young-adult literature, culture-specific items

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.2 Avgränsning	2
1.3 Disposition	2
2 Presentation av källtexten och författarna	2
2.1 Presentation av källtexten	2
2.1.1 Resumé av källtextens handling	3
2.2 Presentation av författarna	3
3 Förutsättningar för översättningen.....	4
3.1 Teoretisk bakgrund.....	4
3.1.1 Skoposteorin	4
3.1.2 Käll- och målspråksorienterade förhållningssätt	5
3.1.3 Översättning av barn- och ungdomslitteratur.....	6
3.1.4 Översättning ur ett postkolonialt perspektiv	7
3.1.5 Översättning av kulturspecifika begrepp.....	8
3.2 Målttextens kontext, syfte och målgrupp	10
3.2.1 Bokförlaget Trasten	10
3.2.2 Översättningens syfte och bestämning av målgrupp	10
3.3 Referenstexter	11
3.3.1 <i>Vänner</i> av Kazumi Yumoto	11
3.3.2 <i>Camilla och lögnen</i> av Karin Wahlberg	11
3.3.3 <i>Den störda utflykten</i> av Vladimir Oravsky och Ulf Diktonius	12
3.3.4 Sammanfattning av referenstexternas kännetecknande drag	13
3.4 Stilstudie av källtexten.....	13
3.4.1 Presentation av material	14
3.4.2 Talspråksmarkörer	14
3.4.3 Lexikon.....	14

3.4.4 Syntax.....	15
3.4.5 Komposition och textbindning.....	16
3.4.6 Stilfigurer.....	16
3.4.7 Kontext.....	16
3.4.8 Sammanfattning av källtextens kännetecknande drag.....	17
4 Vald översättningsprincip	17
5 Översättning: käll- och måltext	19
6 Översättningskommentar	19
6.1 Talspråksmarkörer	19
6.2 Lexikon.....	22
6.3 Syntax.....	27
6.4 Komposition och textbindning.....	29
6.5 Stilfigurer.....	30
6.6 Kontext.....	30
6.7 Sammanfattning av översättningskommentarer	32
7 Sammanfattning och diskussion	32
8 Referenser	
Källtext	
Källförteckning	
Elektroniska källor	
Bilaga 1 - ordlista	

1 Inledning

I Dagens Nyheter (2010) kan man den 26 april läsa litteraturkritikern Åsa Beckman uttala sig om den alltmer censurerade barn- och ungdomslitteraturen. Hon uttrycker vad hon anser är en av barn- och ungdomslitteraturens stora målsättningar:

Är det något man ska visa sitt barn är det alternativa livssätt [...] Det är ett sätt att få barn att acceptera sig själva – men också att med fantasins hjälp förbereda sig på typer man kommer att träffa på i sitt liv.

Enligt detta synsätt ska således litteraturen som riktas till barn höja barnens medvetenhet om omvärlden, vilket borde tala för att en så varierad och mångfacetterad utgivning som möjligt vore önskvärd. När man tittar på den svenska utgivningen av barn- och ungdomsböcker kan den dock tyckas relativt likriktad. Enligt Svenska Barnboksinstitutet (2009) gavs totalt 1750 barn- och ungdomsböcker ut under 2009, varav 982 var översättningar. Av dessa översättningar var 559 översatta från engelska och 39 från franska. I SBI:s statistik görs ingen skillnad på huruvida den översatta boken kommer från en i den svenska utgivningen marginaliserad kultur eller inte, det vill säga om boken är översatt från till exempel brittisk eller indisk engelska, men det kan ändå konstateras att det finns en anglosaxisk dominans på den svenska barn- och ungdomslitteratursmarknaden.

En av de ungdomsböcker som kommer att översättas och publiceras under 2010 är *Rapt à Bamako*, som är skriven på franska av maliern Alpha Mandé Diarra och fransyskan Marie-Florence Ehret. Föreliggande uppsats kommer att dokumentera en del av översättningsprocessen. Måltexten publiceras av Bokförlaget Trasten under hösten 2010.

Källtexten har en speciell karaktär som beror på att den ursprungligen skrevs för två olika mottagargrupper på samma gång: franska ungdomar och maliska ungdomar. Kwaku Gyasi forskar om afrikansk litteratur och olika syn på begreppet översättning. Han menar att texter skrivna på ett europeiskt språk, men om en afrikansk kontext, är en sorts kulturöverskridande hybridtexter med många kulturella och språkliga lager och slår fast att:

the translation of African literary texts involves more than the possession of a certain linguistic competence. The translator, in addition to his/her linguistic competence, must be able to show proof of certain abilities that consist in analyzing and interpreting the context in which the African literary text is embedded (1996a: 106).

Detta ger en intressant inramning till uppsatsen, eftersom en stor del av uppsatsens syfte går ut på att just undersöka källtextens kontext samt finna adekvata översättningsstrategier. Att källtexten dessutom är en ungdomsroman ger ytterligare en dimension till hur källtextens budskap bör överföras till det svenska språket, samt hur de många kulturspecifika begreppen bör behandlas.

Syftet med uppsatsen har följaktligen varit att undersöka källtextens situationella faktorer, som kunde komma att påverka översättningen, samt formulera en översättningsprincip för översättningsarbetet med ungdomsromanen *Rapt à Bamako*. Därefter har källtextens fem första kapitel översatts utifrån denna princip och de översättningsproblem som har uppkommit under arbetets gång analyserats och diskuterats.

1.1 Avgränsning

Översättning av barn- och ungdomslitteratur är ett mycket omfattande forskningsområde. En intressant aspekt är hur den översatta texten samspelar med källtextens illustrationer, till exempel i böcker som är skrivna för att läsas högt av eller för barn och ungdomar. Av utrymmesskäl kommer dock inte den aspekten att undersökas inom ramen för denna uppsats, trots att källtexten innefattar illustrationer.

1.2 Disposition

Uppsatsen är fördelad på sju delar. Den första ger en översiktlig genomgång av ämnet och uppsatsen syfte. I den andra delen presenteras källtexten och källtextens författare. I den tredje gås de olika förutsättningarna för det specifika översättningsuppdraget igenom, fördelade på fyra avsnitt. I det första avsnittet ingår en teoretisk genomgång av skoposteorin, av olika käll- och måltextorienterade förhållningssätt samt av översättningsteorier som är relevanta för översättningsuppdraget och för översättning av barn- och ungdomslitteratur. I det andra avsnittet återfinns även en bestämning av måltextens syfte tillsammans med en presentation av förlaget och i det tredje avsnittet en översiktlig analys av tre referenstexter. I det fjärde avsnittet ligger fokus på källtexten med en stilstudie av den utvalda delen av källtexten som kompletteras av en genomgång av de mest karakteristiska stildragen. Detta mynnar ut i en bestämning av en översättningsprincip i den nästföljande delen. I den femte delen redovisas käll- och måltexten. I den sjätte delen redovisas och diskuteras olika översättningsproblem, med utgångspunkt i den redan utförda stilstudien. I den sjunde och avslutande delen sammanfattas uppsatsen och översättningsarbetet diskuteras.

2 Presentation av källtexten och författarna

I denna del presenteras först källtexten och en resumé ges av bokens handling. Därefter följer en kortfattad presentation av de två författarna.

2.1 Presentation av källtexten

Poken som ska översättas heter således *Rapt à Bamako* och är skriven av maliern Mandé Alpha Diarra och fransyskan Marie-Florence Ehret (1999). Boken består av 127 sidor inklusive illustrationer och riktar sig till tonåringar från 13 år i både Mali och Frankrike. Den gavs ursprungligen ut på både det franska förlaget EDICEF och det maliska förlaget Le Figuier, men den maliska utgåvan var endast i 500 exemplar och boken såldes inte i affärerna. Den franska utgåvan har däremot tryckts upp i två omgångar.

På africultures.com skriver författarna om arbetet med *Rapt à Bamako*. Boken utspelar sig och är skriven i Bamako. Enligt egen utsago var skrivprocessen till stor del uppdelad mellan de två genom att Diarra kom på handlingen och Ehret satte ord på handlingen. De bestämde sig tidigt

för att inte skriva en traditionellt afrikansk berättelse, och Diarra ska ha utbrustit: "Ras-le-bol des contes dans lesquels on enferme la culture africaine, allons-y pour un roman policier."¹

2.1.1 Resumé av källtextens handling

Bokens huvudsakliga intrig är ett kidnappningsdrama men även många samhällsrelaterade frågor tas upp, som till exempel hedersrelaterat våld, konflikter mellan olika stammar, korruption och hierarkiska familjerelationer.

Malik är en fjortonårig kille med maliskt påbrå bosatt i Parisförorten Montreuil. Han åker med sina föräldrar till Mali för att stödja sin farbror som ställer upp i presidentvalet. På flygplanet stöter han ihop med en ung kvinna som senare dyker upp vid en simbassäng, där Maliks kusin Sara är nära att drunkna. Kvinnan från flygplatsen heter Dominique och räddar Sara. För att tacka Dominique bjuder Maliks familj in henne på middag. Dominique är delegat i en organisation som ska övervaka presidentvalet, och kan därför inte tacka ja till middag hos en av kandidaterna. Till sist accepterar hon trots allt, men på väg hem från middagen försvinner hon spårlöst. Malik och Sara och deras senegalesiska kusin Rokia försöker hitta henne. De inser snart att bortförandet har politiska motiv och att fransyskan Dominique i själva verket har blivit misstagen för Rokia som är albino.

Nu börjar jakten på Dominique. Rokia får av ett medium veta att skälet till att hon egentligen skulle ha blivit bortförd var för att bli offerad efter presidentceremonin. Samtidigt hittar Sara ett bränt foto av Dominique i sin farbrors hus. Malik rymmer hemifrån efter att ha bråklat med sin farbror och får kontakt med några pojkar som går i en koranskola och som såg när Dominique fördes bort. Malik lyckas infiltrera sig som en av eleverna på koranskolan och får nys om att en "vit fransyska" hålls fången där och hittar henne till slut. Samtidigt har Malik skickat ett meddelande till Sara genom en gatupojke, och Sara och deras farmor, matriarken Mâ, ska åka och hitta Malik. Efter att ha åkt en bit inser de att de är förföljda och det blir en vild biljakt genom Bamako. Malik har under tiden insett att det är Mustapha, farbrodern som är presidentkandidat, som ligger bakom bortförandet. Familjen bestämmer sig för att tvinga honom att avgå som presidentkandidat i utbyte mot att de inte anger honom till polisen.

2.2 Presentation av författarna

Mandé Alpha Diarra har publicerat tre böcker: romanen *Sahel, sanglante sécheresse* (1981), novellsamlingen *Paris-Dakar et autres nouvelles* (1988) tillsammans med senegalesiska, maliska, nigerianska, algeriska och burkinska författare, och romanen *La nièce de l'imam* (1994). Han fördelar sin tid mellan att vara veterinär, frilansjournalist och romanförfattare. För närvarande skriver han, enligt tidningen *Journal du Mali*, på en uppföljare till *Rapt à Bamako* (Semega 2008).

Marie-Florence Ehret är en fransk författare som sedan ett par år tillbaka framför allt skriver barn- och ungdomslitteratur. Bland hennes böcker för ungdomar kan nämnas *À cloche-coeur* (1990), *Mortel coup d'oeil* (1999) och *Comme un coquelicot* (2005) (Ehret 2010).

¹ Min översättning: "Jag har fått nog av alla sagor som stänger inne den afrikanska kulturen, vi satsar på en detektivroman!"

3 Förutsättningar för översättningen

I denna del kommer olika aspekter presenteras som är nödvändiga för att kunna bestämma en så mångfacetterad och komplett översättningsprincip som möjligt. I den efterföljande delen kommer alla dessa sammantagna aspekter att användas för att utarbeta en översättningsprincip på vilken översättningsarbetet för *Rapt à Bamako* kommer att grundas.

Först följer ett avsnitt om den teoretiska bakgrunden med olika översättningsteorier som kan vara relevanta specifikt för översättningen av *Rapt à Bamako*. Det nästföljande avsnittet handlar om måltexten och i vilken situation den kommer att ingå i målkulturen. Därefter presenteras tre referenstexter med en diskussion om på vilka sätt de skulle kunna underlätta översättningen av *Rapt à Bamako*. Slutligen följer ett avsnitt där fokus ligger på källtexten i och med en stilstudie.

3.1 Teoretisk bakgrund

Delen om den teoretiska bakgrunden är i sin tur uppdelad i fem avsnitt. Först följer en kort presentation av skoposteorin och därefter en redogörelse för olika käll- och målspråksorienterade förhållningssätt vid översättning. Det tredje avsnittet fokuserar på översättning av barn- och ungdomslitteratur och de speciella översättningsstrategier det medför. Därefter kommer en del om översättning ur ett postkolonialt perspektiv. Den avslutande delen handlar om olika strategier av översättning av kulturspecifika begrepp.

3.1.1 Skoposteorin

Skoposteorin utvecklades under 1970-talet av Hans J. Vermeer och Katharina Reiss och fokuserar på översättningens *skopos*, det vill säga dess syfte (Munday 2001, 2009). Teorin är målspråksorienterad i den bemärkelsen att den är inriktad på måltextens syfte och sättet på vilket initiativtagaren har definierat måltextens funktion i målkulturen står i fokus (Munday, 2009: 227). För att översättaren ska kunna, som Munday beskriver, ”produce a functionally adequate result” (2001: 79) behöver han eller hon veta vilken texttyp det är, översättningens målgrupp samt måltextens kommunikativa funktion, eftersom det i sin tur bestämmer vilka översättningsstrategier som används under översättningsprocessen. Detta leder således till att samma text kan översättas på olika sätt beroende på om de har olika funktioner i målkulturen (Munday 2001: 80).

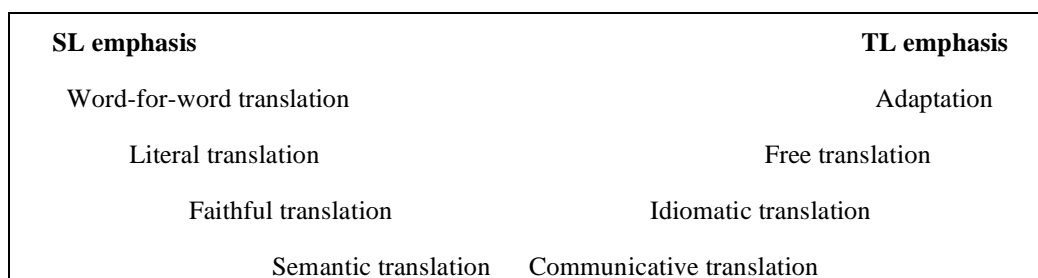
Inom skoposteorin finns olika regler, varav en är ”the fidelity rule” som framhäver sammanhanget mellan käll- och måltext, samt mer speciellt mellan:

- the ST information received by the translator;
- the interpretation the translator makes of this information;
- the information that is encoded for the TT receivers (2001: 80).

Vermeer och Reiss menar (Munday, 2001: 81) att en översättning är funktionell och kommunikativ om måltexten uppfyller översättningens förutbestämda skopos.

3.1.2 Käll- och målspråksorienterade förhållningssätt

Peter Newmark (1988) resonerar, bland många andra, om olika översättningsmetoder och översättarens val att fokusera på antingen käll- respektive målspråket. Han menar (1988: 45) att det finns olika grader inom dessa två förhållningssätt och illustrerar dessa i en v-formation:

Figur 1. Newmarks v-formation över olika käll- och målspråksorienterade förhållningssätt.

På vänster sida står de källspråksorienterade översättningsmetoderna. Med *word-for-word translation* avser Newmark (1988: 46) att källtextens ordföljd respekteras och att ordens mest generella betydelse används. De kulturspecifika orden översätts ordagrant. Oftast används dessa typer av översättningar till att förstå källtextens struktur eller som en råöversättning av en text. I *literal translation* översätts grammatiska konstruktioner till målspråkets närmaste motsvarighet, men på lexikal nivå översätts fortfarande ord bokstavligt och som egna enheter. Nästa steg i v-formationen är *faithful translation* som eftersträvar total trohet gentemot källtextens intentioner. Inom ramarna för målspråkets grammatiska struktur försöker översättaren återskapa källtextens kontextuella betydelse. Kulturellt bundna ord överförs utan anpassning vilket leder till grammatisk och lexikal avvikelse från målspråket. Den sista översättningsmetoden på den källspråkinriktade axeln är *semantic translation* som anpassar sig mer efter målspråkets grammatiska konstruktioner. Viktiga kulturspecifika ord översätts med kulturellt neutrala ord, men däremot inte med kulturspecifika motsvarigheter.

De målspråksorienterade översättningsmetodernas yttersta pol är *adaptation*, som innebär att källtextens kultur överförs till målspråkets. Det är det mest fria förhållningssättet till en översättning då det innebär att texten helt skrivs om. I *free translation* återges, enligt Newmark, "the matter without the manner" (1988: 46), vilket ofta resulterar i en längre måltext än källtext. Med *idiomatic translation* uttrycks budskapet men med idiom som inte återfinns i källtexten. Slutligen finns även den vanligaste formen, *communicative translation*, som vill återge källspråkets form och innehåll på ett för läsaren lättbegripligt sätt.

Den semantiska och den kommunikativa översättningen har vissa drag gemensamt, som i förhållningssättet gentemot exempelvis tekniska termer, döda metaforer samt nybildade ord. De skiljer sig dock på många olika sätt:

Semantic translation is personal and individual, follows the thought of the author, tends to over-translate, pursues nuances of meaning, yet aims at concision in order to reproduce pragmatic impact. Communicative translation is social, concentrates on the message and the main force of the text, tends to under-translate, to be simple, clear and brief, and is always written in a natural and resourceful style (Newmark, 1988: 48).

Vid översättning av särskilda texttyper, som exempelvis barn- och ungdomslitteratur, tillkommer vissa översättningsstrategier som beror på målgruppen för texttypen i fråga.

3.1.3 Översättning av barn- och ungdomslitteratur

Barnlitteraturforskaren Maria Nikolajeva presenterar (2004) två olika förhållningssätt till "trohet" gentemot källtexten inom barn- och ungdomslitteratur. Hon menar att det finns två skolor, Oittinenskolan och Klingbergskolan, med "två radikalt olika förhållningssätt till vad en översättning är och gör" (2004: 23).

Den mer preskriptiva källtextorienterade strategin har sin utgångspunkt i Göte Klingbergs *Children's fiction in the hands of translators* och förespråkar att måltexten bör vara trogen källtexten i alla aspekter. Den översättningsstrategi som Riita Oittinen förordar är av dialogisk karaktär i och med att den tar fasta på den kontext inom vilken måltexten verkar (Nikolajeva, 2004: 23). Enligt detta synsätt ska måltexten inneha samma funktion i målkulturen som källtexten hade i källkulturen (Nikolajeva, 2004: 24).

Nikolajeva talar om *domesticering* och *främmandegöring* som två olika strategier att hantera partier och begrepp i källtexten som måltextens mottagare kan ha svårt att ta till sig. Domesticering innebär att översättaren tar texten till läsaren och "byter [...] ut allt som kan uppfattas som konstigt eller obegripligt mot bekanta föremål och begrepp" (Nikolajeva, 2004: 26), medan syftet med domesticering, enligt Nikolajeva, är att anpassa måltexten till sin publik i den nya kontexten. Några exempel på översättningsstrategier inom denna princip är förenkling, omskrivning, modernisering, harmonisering och förskönande (2004: 25).

Främmandegöring innebär motsatt inverkan på texten, och man kan till exempel låta det främmande begreppet stå kvar på källspråket. Förespråkare för denna strategi menar att de genom att ge måltexten en "främmande" känsla medvetandegör måltextsläsarna ifråga om kulturella skillnader. Oittinen definierar främmandegöring, "foreignization", som när läsaren tas till texten istället för tvärtom (2000: 73).

Oittinen anser (2000) att översättning och domesticering i själva verket är samma sak, vilket hon fastslår som följer:

In general, if we try to define adaptation and translation as separate issues, we face a dilemma, as we are actually mixing terms on different levels: when translating, we are always adapting our texts for certain purposes and certain readers, both children and adults. The translation process as such brings the text closer to the target-language readers by speaking a familiar language. Domestication is part of translation, and not a parallel process. There is no real methodological difference between the two (2000: 84).

Enligt Oittinen är allt redan mer eller mindre domesticerat och en naturlig del av översättningsprocessen (2000: 99). Klingberg (1974, 1977) gör dock en tydlig åtskillnad mellan översättning och domesticering, som han i sin tur kallar *adaptation*. Han ställer sig inte lika okritisk till företeelsen domesticering inom översatt barn- och ungdomslitteratur som Oittinen, utan menar att:

[den] principiella invändningen mot alla former av nationell adaptation är att ett av syftena med att ge ut utländsk barn- och ungdomslitteratur är att bidra till internationaliseringen av läsarens begreppsvärld. [...] Just avvikande bruk och tankesätt kan då höra till det som man vill ge kunskap om eller förståelse för (1974: 124).

Han menar vidare att det finns andra vägar att gå, istället för att företa sådana ingrepp i texten som domesticering ändå är ett exempel på. Ett alternativ skulle exempelvis vara ett notsystem,

förord eller efterord (Klingberg, 1974: 128), vilket dock Nikolajeva ställer sig mycket kritisk till inom just barn- och ungdomslitteratur (2004: 32).

Klingberg hävdar att nationell adaptation, som av Nikolajeva alltså kallas domesticering, är vanligare i barn- och ungdomslitteratur än inom litteratur för vuxna. Detta brukar förklaras med att barn och ungdomar generellt sett har mindre kunskap om sin omgivning än de vuxna. Dock, skriver Klingberg (1977: 83), kan detta faktum användas även i omvänd riktning: ”just på grund av läsarens förmodade bristande kunskaper bör man undvika kontextadaptation vid barn- och ungdomslitteratur.” Enligt Klingberg bör översättaren inte annat än i yttersta nödfall domesticera den kontextuella situationen, och i så fall så lite som möjligt.

3.1.4 Översättning ur ett postkolonialt perspektiv

Kwaku Gyasi diskuterar (2006a, 2006b) översättning ur ett postkolonialt perspektiv med fokus på Afrika. Han menar (2006a: 106) att översättning av den afrikanska litteraturen kan tolkas på två sätt utifrån hur de europeiska språken ifråga används.

För det första menar Gyasi (2006b: 18) att en text som är skriven på ett europeiskt språk men handlar om eller utspelar sig i en icke-europeisk kontext, det vill säga när en författare överför sitt språk och sina vanor från en ”försvagad” kultur till en dominant kultur genom att skriva på ett europeiskt språk, skulle kunna tas för en sorts kreativ översättning. Han hävdar att:

African writers are creative writers in the sense that in their works, they convey concepts and values from a given linguistic, oral culture into a written form [sic!] in an alien language (2006b: 56)

Inom denna kreativa inomspråkliga översättning har den afrikanska författaren utvecklat olika översättningsstrategier för att förhålla sig till sitt kulturella ”bagage”. Gyasi skiljer på två olika sätt för den afrikanska författaren att förhålla sig till den kreativa översättningsprocessen, vilka kallas för ”*cushioning*” och ”*contextualization*” (2006a: 111).

”*Cushioning*” innebär att författaren redan i originaltexten lägger till en förklaring till ett afrikanskt ord eller företeelse som saknar motsvarighet på det europeiska språket. Gyasi ger exempel (2006a: 112) på den första strategin ur kongolesiske författaren Henri Lopes *Le Pleurer-rire* (1982):

Le griot entonna le fameux Pouéna Kanda, un air triste et lent qui dit que les pays de Djabotama s’étéiole car le trône est vacant, puisque l’ennemi a tué par traîtrise tous les hommes capables de le protéger comme un père son fils².

Han påpekar också att ordens förklaring oftast hamnar precis efter det afrikanska ordet i *Le Pleurer-rire*, men att det inte alltid är säkert. Ibland kommer förklaringen flera sidor senare, som i fallet med ”*damuka*” som finns med första gången på sidan 14, men vars förklaring inte dyker upp förrän på sidan 56 (2006a: 112).

Den andra strategin, ”*contextualization*”, placerar däremot det afrikanska uttrycket i en omedelbar kontext (Gyasi, 2006a: 112):

² Engelsk översättning: ”The griot sang the famous Pouéna Kanda, a slow and sad tune which says that the land of the Djambotama is weakend because its throne is vacant, since the enemy has killed by treachery all the men capable of protecting it like a father his son.” (2006a: 112)

À la vérité, le mot litassa renferme plus de sens que le mot français pouvoir. C'est à la fois le pouvoir de commandement, l'intelligence pour dominer les autres et la puissance aussi bien physique du taureau qu'extra-terrestre. Ainsi est-il possible d'agir grâce à ces moyens auxquels les Oncles ne veulent pas croire et qui vous mettent à l'abri de l'ennemi. Qui a reçu la litassa communique sans intermédiaire avec les ancêtres. Il lira dans toutes les consciences comme dans l'eau de la fontaine. Nulle femme ne lui résistera. Il pourra marcher sur l'onde et voler par-dessus les montagnes. Il sera résistant à la morsure du serpent. Les balles changeront de chemin à l'approche de sa poitrine.³

Den andra tolkningen är att det rör faktiska översättningar i ordets traditionella betydelse, genom att afrikanska författares verk översätts från ett europeiskt språk till ett annat, vilket innebär att en kultur och ett språk måste översättas till en annan kontext (Gyasi, 2006b: 62). Situationen kompliceras ytterligare då källtexten består av både kulturen i det europeiska språket och den afrikanska kultur som behandlas. Dessa texter kallas ibland för *hybridtexter* just på grund av att de, enligt Gyasi, har "cultural and linguistic layering within them" (2006b: 93) och komplicerar översättningsarbetet ytterligare:

Thus when the two cultures come together the hybrid text that results from this encounter poses additional problems in the act of translation. Because of these factors, there is a subjective dimension to the process since the translation will have to depend of the translator's reading of the cultural and ideological concepts and social history that produced the African text (Gyasi, 2006b: 62).

Han påpekar också att den översättare som översätter afrikansk litteratur enligt honom måste ha som huvudsakligt mål "to preserve, as much as possible, the cultural value systems of African thoughts" (2006b: 62).

När en källtext handlar om en annan kontext än måltextern medförs andra översättningssvårigheter, bland annat hur de kulturspecifika orden ska behandlas.

3.1.5 Översättning av kulturspecifika begrepp

Brynja Svane (2002) skriver om översättandet av kulturspecifika begrepp, som tangerar både begreppen domesticering och främmandegöring samt de postkolonialistiska översättningsstrategierna, vilket innebär att "kulturspecifika referentiella uttryck tas ur sitt naturliga sammanhang och omplanteras till en ny kontext" (2002: 79).

Svane har utarbetat en typologi med förslag för olika översättningsstrategier av kulturspecifika uttryck. Hon påpekar dock att dessa sju kategorier inte bör ses som definitiva metoder, utan snarare som ett arbetsinstrument som bör anpassas efter varje enskild text (2002: 98). De sju kategorierna är uppdelade som följer (Svane, 2002: 96):

³ Engelsk översättning: "In truth, the word litassa is more meaningful than the french word for power. It is at the same time the power to command, the intelligence to dominate others, and the physical as well as the extraterrestrial strength of a bull. Thus it is possible to act thanks to these means that the Uncles do not want to believe in and which hide you from the enemy. Who has received the litassa communicates directly with the ancestors. He can see through people's conscience like water from the mountain. No woman will resist him. He can walk on waves and fly over mountains. He will be immune to serpent bites. Bullets will change course as they approach his chest." (2006a: 112)

1. Direkt återgivande   1.1 Direkt återgivande utan ändringar   1.2 Direkt återgivande med ortografisk anpassning till målspråket   1.3 Direkt återgivande med morfologisk anpassning till målspråket   1.4 Direkt återgivande med förklarande kommentar   2. Direkt översättning   3. Översättning med godkänd ekvivalent   4. Anpassning till målspråket   4.1 Semantisk anpassning   4.2 Referentiell anpassning   5. Omskrivning   5.1 Kulturell omskrivning   5.2 Omskrivning med naturalisering   5.3 Omskrivning med generalisering   5.4 Omskrivning med specificering   6. Utelämnande   7. Tillfogande

Figur 2. Svanes typologi av översättningsstrategier för kulturspecifika ord.

Den första kategorin av översättningsstrategier består av *direkt återgivande av kulturspecifika begrepp* och delas upp i fyra underkategorier. Den första underkategorin består av *direkt återgivande utan ändringar i måltexten* (fr. *Monsieur Dupont*, sv. *Monsieur Dupont*⁴). Den andra och tredje underkategorin består av *direkt återgivande med ortografisk anpassning till målspråket* (fr. *rue des Roses*, sv. *Rue des Roses*) respektive *direkt återgivande med morfologisk anpassning till målspråket* (fr. *la Bastille*, sv. *Bastiljen*). Den fjärde kategorin består av *direkt återgivande med förklarande kommentar* (fr. *Notre-Dame*, sv. *Notre-Damekyrkan*) (2000: 96).

Den andra kategorin består av *direkt översättning* (fr. *cousin*, sv. *kusin*), vilket enligt Svane är en mycket vanlig kategori. Risker med denna strategi är dock att viktiga konnotationer förloras. Den tredje kategorin, *översättning med godkänd ekvivalent*, innebär att ett fast uttryck i källspråket motsvaras av ett fast uttryck i målspråket (fr. *OTAN*, sv. *NATO*) (2000: 97).

Den fjärde kategorin innebär *anpassning till målspråket*, och delas i sin tur upp i underkategorier: *semantisk anpassning* (fr. *mettre la table*, sv. *duka*) och *referentiell anpassning* (fr. *mairie*, sv. *stadshus, rådhus* eller *skattemyndighet*) (2000: 97).

Omskrivning är den femte kategorin, och har fyra underkategorier. Den första underkategorin innebär *kulturell omskrivning*, och består i att ett uttryck i källtexten byts ut mot ett uttryck som anses ge upphov till liknade konnotationer i målkulturen (fr. *la soupe quotidienne*, sv.

⁴ Följande exempel på översättningsstrategier av kulturspecifika begrepp kommer från Svane (2000: 96-98).

husmanskost). (2000: 97) De tre andra underkategorierna är *omskrivning med naturalisering* (fr. *SNCF*, sv. *SJ*), *omskrivning med generalisering* (fr. *2CV*, sv. *bil*) och *omskrivning med specificering* (fr. *immigrant*, sv. *arabisk immigrant*) (2000: 98).

Nästa kategori är *utelämnande*, och den används då översättaren finner viss information överflödig. Det är en relativt vanlig strategi enligt Svane. Den sjunde och sista kategorin är *tillfogande*. Översättaren lägger till ett referentiellt uttryck som han eller hon anser saknas i källtexten. Huruvida dessa två sista strategier är acceptabla eller inte beror enligt Svane på texttypen (2000: 98), vilket alltså går att härleda till skoposteorin.

3.2 Måltextens kontext, syfte och målgrupp

I det här avsnittet ska ett försök göras till att utröna i vilken kontext måltexten kommer att uppstå och sedan ingå i. Först följer en presentation av förlaget och dess målsättning med utgivningen och därefter kommer en bestämning av översättningssyftet samt måltextens målgrupp.

3.2.1 Bokförlaget Trasten

Bokförlaget Trasten är Bokförlaget Tranans barn- och ungdomsförlag. Bokförlaget Tranan startade 1992 och har specialiserat sig på översatt skönlitteratur från eftersatta språkområden, som till exempel Afrika, Sydamerika och Asien. Ungefär 20 titlar utkommer varje år (Bokförlaget Tranan 2010).

Bokförlaget Trasten startades 1996 som ett imprint-förlag till Bokförlaget Tranan. Trasten är specialiserat på barn- och ungdomslitteratur från hela världen, vilket det tillsammans med det danska bokförlaget Hjulet är ensamt om på den skandinaviska marknaden (Zethraeus 2007). Förlaget drivs ideellt av bibliotekarierna Matilda Wallin och Anna Gustafsson Chen, som båda jobbar på Internationella biblioteket. Gustafsson Chen översätter också från mandarin.

På Trastens hemsida kan man läsa om förlagets ambitioner i ”Trastenmanifestet”. En av ambitionerna är att man vill bryta den anglosaxiska dominansen som finns inom barn- och ungdomslitteraturen i Sverige. Man vänder sig dock emot att den översatta litteraturen skulle bli någon form av ”nyttighetslitteratur”, utan vill att den översatta litteraturen ska kunna ”stå på egna ben”. Däremot hoppas man att böckerna ska kunna väcka en upptäckarglädje som sedan kan spridas till att omfatta kulturen och landet i fråga, vilket till exempel verkar vara fallet med de japanska manga-serierna som har väckt ett stort intresse för Japan (Bokförlaget Trasten 2010).

3.2.2 Måltextens syfte och bestämning av målgrupp

Den svenska översättningen kommer att ges ut på Bokförlaget Trasten i samband med Göteborgs Bokmessa 2010 då Afrika är i fokus. På källtextens framsida står det att boken riktar sig till ungdomar från 13 års ålder. Det kommer också att vara måltextens målgrupp. Enligt Lillemor Torstensson på SBI motsvarar åldern 13 år och uppåt kategorin ”ungdomsböcker”⁵ (personlig kommunikation, 28.04.10).

⁵ Till skillnad från ”kapitelbok” (ca 6-10 år) och ”mellanåldersbok” (ca 10-13 år). (personlig kommunikation, 28.04.10).

För att ytterligare kunna anpassa översättningsarbetet efter källtextens texttyp har tre referenstexter ur kategorin ”ungdomsböcker” analyserats.

3.3 Referenstexter

För att underlätta översättningsarbetet har tre referenstexter valts ut. Referenstexterna är ungdomsböcker och är tänkta att kunna fungera som måttstock angående översättningssvårigheter som beror på texttypen, vilket i det här fallet är just en ungdomsbok. Referenstexterna består av en översättning, en källtext skriven på svenska och en källtext skriven på svenska men om en annan kultur. Dessa texter, samt på vilka sätt de kan ge nya infallsvinklar inför översättningen av *Rapt à Bamako*, redovisas nedan.

3.3.1 Referenstext 1: *Vänner* av Kazumi Yumoto

Den första referenstexten är *Vänner* av Kazumi Yumoto (2009). Det är en översättning från japanska gjord av Eiko och Christer Duke, och den publicerades på Bokförlaget Trasten under 2009. På bokens baksida står att läsa:

Kiyama, Yamashita och Kawabe är tre 12-åriga pojkar som funderar på många av livets mysterier. Mest fascinerande är döden. Ingen av dem har sett en död människa. Men den där gamle gubben i det fallfärdiga huset en bit bort, borde inte han vara på väg att dö snart? Pojkarna bestämmer sig för att spionera på honom. Men den gamle mannen spionerar tillbaka, och innan de vet ordet av har en ovanlig vänskap tagit sin början...

Vänner har en intressant lösning av användandet av kulturspecifika begrepp. De japanska orden står kursiverade utan förklaring första gången som de förekommer i boken, och därefter utan kursivering. I slutet av boken presenteras en ordlista med de japanska orden. Nedan följer ett utdrag (2009: 219):

Aji-fisk är en vackert blå- och vitskimrande havsfisk. Den är en viktig matfisk över ett stort område i Sydostasien.

Go är ett klurigt brädspel som kommit från Kina. Två spelare spelar mot varandra över 361 rutor, med runda, vita och svarta spelpjäser av sten.

Juku-skola är en extraskola på eftermiddag och kvällar. Många japanska barn går där för att kunna få bättre betyg i de ämnen dem är svaga i.

I exemplen ovan ser man även att Svanes strategi *direkt återgivning med förklarande kommentar* har använts i fallen med *aji-fisk* och *juku-skola*.

Kraftuttryck som förekommer i boken är bland annat *Jävla idiot!* (2009: 65), *Vilken skitstil!* (2009: 65) och *Idiot!* (2009: 116). Boken består till stor del av dialog mellan de tre pojkarna. I dialogen används uteslutande ”dom” istället för ”dem” eller ”de”.

3.3.2 Referenstext 2: *Camilla och lögnen* av Karin Wahlberg

Den andra referenstexten är *Camilla och lögnen* av Karin Wahlberg, utgiven av Wahlström B. under 2009. På baksidan står att läsa:

Camilla har hittat en hemlighet i garderoben, en skokartong som hennes storebror Micke har gömt där han tror att ingen letar. I kartongen finns plånböcker, flera stycken och dessutom är

det pengar i dem. Vad ska man göra när man upptäcker en sådan sak? Tänk om polisen kommer och hämtar honom?

Micke är jämt ute. Han drar sig undan allt mer och trots att Camilla är orolig berättar hon inget för sin pappa. Han är fullt upptagen med sin nya kärlek Maj-Britt, eller Arg-Britt som Camilla kallar henne eftersom hon nästan alltid är arg eller på dåligt humör. Camillas mamma är död så henne kan hon inte prata med annat än i sina dagdrömmar.

Istället samlar Camilla mod och försöker att ställa saker till rätta igen. Det är då hon träffar på en person som har de mest fascinerande, långa och svartmålade naglar. Det blir ett möte som skakar om Camilla ordentligt ...

Språket framstår som väldigt lättläst vid en genomläsning. Meningarna är ibland mycket korta och börjar ofta med *Men*, som i följande exempel:

Men sedan ångrar sig Arg-Britt efteråt och försöker släta över vad hon har sagt. Istället säger hon något snällt. Som att jag är stark och duktig. Men då är det för sent. Liksom (2009: 7).

En del av meningarna består som synes endast av ett ord, vilket ger texten en mycket talspråklig prägel. Detta intryck förstärks genom att en del hjälpverb är borttagna, som i: "Vår mamma hade varit sjuk rätt länge och vi borde varit förberedda" (2009: 29), eller att ord uppstår under förenklade former, som i: "Jag grät nästan *inget* alls" (2009: 30). "De" och "dem" skrivs däremot ut.

3.3.3 Referenstext 3: *Den störda utflykten* av Vladimir Oravsky och Ulf Diktonius

Den tredje referenstexten är *Den störda utflykten* av Vladimir Oravsky och Ulf Diktonius och publicerades av Bokförlaget H-ström under 2009. På bokens baksida står att läsa följande om handlingen:

Det är sommarlov och söndag och solen lyser gul som ett stekt ägg. Jag känner på mig att det kommer att hända något hemskt idag, men ännu är allt som det ska. Det är inte alltid att de där förkänslorna stämmer, men det har hänt så ofta att jag har börjat tro på dem. Som i vintras när vi var hos min farmor och farfar i Iran, och min lillebror Zebbe lekte på deras vind och luckan till vindstrappan var öppen. Då kände jag på mig att han skulle ramla ner... Jag hann inte ens känna färdigt förrän brorsan dunsade ner genom luckan, dunk ner på huvudet. Nej, han dog inte, snarare tvärtom: han blev som pånyttfödd, slutade stamma och blev en smula annorlunda. Han blev Zebbe helt enkelt.

Den störda utflykten är tioåriga Azadehs berättelse om en utflykt till havet tillsammans med sin pappa och lillebror – en utflykt som våldsamt förändrar livet för hela hennes familj. Det blir en historia som bjuder på en rad älskvärda och halv- och helgalna människor och hundar och hästar och katter och änglar och djävular...

Det finns många kulturspecifika begrepp, till exempel när pappan packar ryggsäcken full med "torshi, dolmeh, broth, citronvatten, granatäpplen och annat bra litet, som vi säger istället för smått och gott" (2009: 5).

Generellt sett finns det många korta meningar: "En stund senare kommer mamma ut. Hon ser glad ut, nästan sprallig, som om hon skulle bort på fest eller något sånt. Men det ska hon inte.

För vi ska åka till sjukhuset.” Många av dem börjar också, liksom i förra referenstexten, med *Men*.

Exempel på kraftuttryck är *bajsledsen* (2009: 49), *jättesant* (2009: 51), *Det vete fåglarna* (2009: 56) och *Vad tusan håller ni på med?* (2009: 56).

Bokens huvudperson Azadeh och de andra barnen i boken resonerar på ett mycket sakligt sätt angående sin identitet. Detta leder både till kommentarer om Sverige, som till exempel: ”vi lever i Sverige, det är ett fritt land” (2009: 61), men också om hur hon och hennes familj uppfattas av andra:

Hon tror att vi är roten till hennes elände. Fast inte precis vi, som jag och min familj, utan vi som av henne betraktas som ”inte några riktiga svenskar”. Eftersom vi eller våra föräldrar är födda utanför Sveriges riksgränser (2009: 33).

Denna ambivalenta relation till Sverige ger också ett lekfullt förhållande till olika språk med många ordvitsar.

3.3.4 Sammanfattning av utmärkande drag i referenstexterna

Det som har bedömts som en av förutsättningarna för översättningsarbetet av *Rapt à Bamako* har framförallt varit att ta reda på vilken stilnivå som ungdomsböcker brukar ha. Kraftuttrycken visade sig vara relativt harmlösa i referenstext 2 och 3, men snäppet starkare i den översatta referenstext 1. Alla referenstexterna var lättlästa⁶, och befäster dem som just barnböcker. Generellt sett var det relativt hög användning av korta och ofullständiga meningar, ibland med så lite som ett ord. En intressant aspekt, som inte hade kunnat förutses före valet av referenstexterna, var referenstext 1:s intressanta lösning med de kulturspecifika orden, som återfanns i form av en ordlista längst bak i boken. Det går att jämföra med de kulturspecifika orden i referenstext 3 som stod utan förklaring i texten.

3.4 Källtexten

Nedan följer en stilstudie av källtexten som syftar till att peka ut stildrag som bör tas i beaktande under översättningsarbetet. Dessa är fördelade på följande nivåer: stavning (här: talspråksmarkörer), lexikon, syntax, komposition och textbindning, stilfigurer samt kontext. Stilstudien avslutas med en sammanfattning som knyter samman källtextens stildrag och kontext.

Den för uppsatsen utvalda delen av *Rapt à Bamako* har analyserats utifrån en metod som har utarbetats av Per Lagerholm (2008). Lagerholm skiljer på ”en litterär stilanalys” och ”en stilstudie av ett litterärt verk” och menar att en litterär stilanalys kan användas till att knyta tolkningen av verket till ett budskap. Den senare kan däremot användas till att förklara läsoplevelsens effekt, genom att bland annat titta på textens komposition, berättarperspektivet och hur syntax, stavning och ordval används. Trots att metoden ursprungligen inte är gjord för

⁶ Med ett läsbarhetsindex som på varsin slumpvis utvald sida i referenstexternas motsvaras av ”mycket lättläst, barnböcker” enligt www.lix.se (Oravsky, Diktonius, 2009: 36), (Wahlberg, 2009: 72), (Yumoto, 2009: 68).

skönlitterärt material är det enligt Lagerholm fullt möjligt att applicera metoden på annan text än bruksprosa (2008, 246).

Lagerholms analysmodell har använts eftersom syftet med analysen av källtexten framför allt består i att lyfta fram och åskådliggöra källtextens struktur på olika språkliga nivåer för att underlätta översättningsarbetet.

3.4.1 Presentation av materialet

I och med uppsatsen begränsade omfång kommer, som ovan nämnts, endast en del av källtexten att ingå. De första fem kapitlen har valts ut, vilket motsvarar fram till sidan 29 i boken.

Kvantitativt sett innebär detta 6224 ord och 35 228 tecken. Av totalt 284 antal stycken består 144 av repliker⁷. Man kan således konstatera att textmängden består av i stort sett lika delar löpande text och dialog.

3.4.2 Talspråksmarkörer

Karaktärerna i boken talar ett vardagligt språk, vilket ofta visas genom olika talspråksmarkörer. Negationen "ne" är till exempel inte utskrivna framför verbet i "Elle est pas blanche!" istället för "Elle n'est pas blanche!". En del förkortningar har också gjorts, som i "T'es un ripou, c'est tout!" istället för "Tu es un ripou, c'est tout!".

Parisaren Malik talar dessutom ett mer ungdomsaktigt språk än hans maliska kusiner. Det uttrycks bland annat genom att han vid ett fåtal tillfällen talar förortsslangens verlan, som innebär att man kastar om bokstäverna i ett ord. Ett exempel från den översatta delen är Maliks replik till Sara:

- (1) Tu es secla comme ça! (5⁸)

Secla kommer från det franska ordet *classe*, vilket betyder att något är fint. En del inslag av det maliska språket bambara finns också med i bamakobornas tal, som i "*espèce de Sitokobi-sotokobi!*". Dessa ords betydelse förklaras dock inte i källtexten.

3.4.3 Lexikon

En stor del av orden i källtexten är kontextbundna. Det finns många egennamn som knyter innehållet till Mali och Bamako. Dels finns de geografiska platserna, till exempel *Rue de Myhre*, *Pont des Martyrs*, *quartier de Bozola*, *quartier de Millionbougou*, *le marché du Doba-Nani*, *la place du Raïda*, *la route de Koulokouro* och *l'hôtel de l'Amité*. Den finns även diverse växter och naturfenomen som är typiska för Västafrika, som *baobab*, *calebasses*, *bougainvilliers*, *latérite* och *l'Harmattan*. Två organisationer finns även namngivna, *Amnesty International* och *Haut Conseil de la Francophonie*.

Bland de typiskt maliska begrepp som finns med i boken kan nämnas *Sotrama* (*SOcieté de TRANsport MALien*), *djellaba*, *chéchia*, *babouches*.

⁷ Enligt skalan för det franska läsbarhetsindexet, Kandel och Moles, motsvarar uppsatsens källtext "fairly easy" (<http://www.standards-schmandards.com/exhibits/rix/>).

⁸ De siffror som står inom parentes efter ett citat markerar sidnummer i boken *Rapt à Bamako* (Diarra, Ehret 1999). För att den löpande texten ska vara så enkel som möjligt att läsa återfinns dessa endast bakom citerade exempel.

En del av de maliska företeelserna förklaras redan i källtexten:

- (2) L'Harmattan annoncé, ce vent qui soulève la terre et transporte les dunes (4)
- (3) les "cars rapides", ces petites camionnettes de transport en commun (21)

Dessa förklaringar kan ses som en del av de översättningsstrategier som Gyasi kallar för "cushioning". Dessa uppstår som tidigare nämnts när den afrikanska författaren skriver på ett europeiskt språk men inom en icke-europeisk kontext och används som en bestämning till ett kulturspecifikt begrepp.

I dialogen mellan ungdomarna finns många värderande ord, som exempelvis interjektionerna *n'importe quoi!* (ung: eng. *Whatever!*, sv. *Struntprat!*) och *tu es nul!* (ung: sv. *Vad dum du är!*).

I den löpande texten finns många beskrivande partier, med konkreta substantiv som ger en bild av var scenen äger rum. I vissa beskrivande partier tenderar dock orden att bli mer abstrakta.

3.4.4 Syntax

Franskan har "en utpräglad förkärlek för substantivistiska lösningar" (Ingo, 2007: 208), vilket märks också i *Rapt à Bamako*. I franskan kan pågående handling uttryckas genom både presens particip och gerundium. I vissa fall blandas dessa två former i samma mening, som i följande exempel där först gerundium och sedan presens particip används:

- (4) Quelle sale lumière, ça va durer longtemps l'Harmattan? lui demande-t-il en se coulant à ses côtés dans la voiture d'Ibrahim, abandonnant ses parents dans la luxueuse voiture du Candidat. (11)

Malik frågar något samtidigt som han sätter sig bredvid sin kusin i Ibrahims bil och lämnar alltså sina föräldrar i Kandidatens bil.

Som redan nämns är den största andelen substantiv konkreta. Merparten av verben är också dynamiska och mycket varierande. Detta visar tydligt följande exempel, där fyra olika verb används för att beskriva bilens väg:

- (5) La voiture quitte le parking, rejoint la route goudronnée, débouche sur la voie express, traverse les quartiers périphériques de la rive droite, le pont des Martyrs. (11)

De beskrivande partierna är ofta väldigt målande med många adjektiv. Ordföljden används i hög grad för att skapa en stilistisk effekt. Det används dels i repliker, som ger dem en vardagsspråklig prägel:

- (6) - Ce sont des vieilles histoires, mais tu connais l'oncle, pour lui, les familles, c'est toujours important. Moi je l'aime bien, Modibo, il est beau, non? Et puis il est vachement sympa. (8)

Den talspråkliga känslan kommer från de med kommatecken uppstyckade meningarna och förstärks med dubbelt personligt pronomen som subjekt (Moi, je), efterställt direkt objekt (Modibo) och därefter en talspråklig fråga i direkt anslutning (il est beau, non?).

3.4.5 Komposition och textbindning

Den utvalda delen av boken består av mycket dialog och långa beskrivande partier. Som redan har visats (exempel 5) kan en lång uppräkningslista av handlingar stå utan någon form av bindeord. Ibland börjar flera meningar efter varandra med samma ord, vilket kan ge en retorisk effekt.

I vissa delar av dialogen återfinns en relativt stor användning av utropstecken, vilket kan ge ett lätt livligt intryck. Så är fallet i dialogen mellan Malik och hans farbröder om Maliks ålder och en eventuell framtida fru:

- (7) Mustapha tend la main à son neveu en s'éciant:
- Comme tu as grandi mon fils! Au fait, quel âge as-tu?
- Je viens juste de fêter mes quatorze ans! répond Malik.
- Tu es un homme maintenant! s'exclame l'oncle aîné en lui tapant dans le dos.
Ibrahim, ajoute-t-il en se tournant vers son frère, il faut que tu lui trouves une femme avant son départ! (7)

3.4.6 Stilfigurer

Texten har relativt få stilfigurer. De som finns består framförallt av metaforer. En del är mer universella, som liknelsen att mopederna snurrar runt de andra fordonen som insekter:

- (8) La D.S. double aussi les mobylettes qui virevoltent entre les autres véhicules comme des insectes, les charrettes tirées par des ânes, les pousse-pousse, les piétons qui longent le goudron, une besace à l'épaule comme s'ils allaient traverser tout le pays à pied. (21)

En stor del av metaforerna anknyter dock mer direkt till Mali och den afrikanska kontexten, genom att till exempel låta farbrodern ha ett skratt som skulle kunna få mangofrukterna att falla.

- (9) ajoute-t-il avec un rire à faire tomber les mangues. (8)

3.4.7 Kontext

Författarna ville att boken skulle kunna läsas av ungdomar i både Frankrike och Mali, och problematiserar också ländernas gemensamma historia, som i:

- (10) - Ce n'est pas parce que tu es de la France que tu sais tout, mon fils, réplique-t-elle. (26)

Att texten har en dubbel publik och i viss mening redan är anpassad märks bland annat av de postkoloniala översättningsstrategier som förklarar ord som är bundna till den maliska kontexten (se exempel 2 och 3).

I texten finns det ganska många referenser till den maliska historien. Bland annat nämns "*le premier fort d'Archinard*", "*général de Gaulle*" (med varianterna "*degauli*" och "*le pays degauli*") och "*le héros de Soudan*".

Mötet mellan två kulturer som trots allt har mycket historia gemensamt gestaltas genom att dialogerna består av olika språkbruk. Det tar sig i första hand ett kulturellt uttryck mellan de två tonåriga huvudpersonerna, bamakobon Sara och parisaren Malik, men märks även mellan den unga och den gamla generationen, som när farmodern ryter till polisen:

- (11) - Qui ose arrêter ma voiture dans cette ville que j'ai vu construire pierre à pierre depuis le premier fort d'Archinard! (22)

Dessa värderingar uttrycks överlag öppet i både dialog och löpande text. Ett exempel från dialogen är de många kulturella skillnader som blir uppenbara mellan bamakoborna och parisborna:

- (12) Malik le Parisien se mêle maladroitement de la conversation.
- C'est complètement ringard ces histoires de caste!
 - Malik! le reprend son père d'une voix sévère.
 - Pardon, s'excuse Malik, mais, bon, on se croirait aux Indes avec vos histoires.
- (25)

Här reagerar Malik på att hans kusin Rokia inte får träffa sin pojkvän som tillhör en annan kast. Hans pappa säger då till honom på skarpen, vilket leder Malik till att ursäktas sig men trots allt konstaterar att man skulle kunna tro att man var i Indien. Det finns också exempel på samma fenomen från den löpande texten.

3.4.8 Sammanfattning

Att *Rapt à Bamako* är en ungdomsbok bekräftas av stilstudien. I dialogerna finns ett talspråksnära språkbruk i dialogerna, men som ändå används för att markera sociala, kulturella och åldersmässiga hierarkier mellan huvudpersonerna. I den löpande texten återfinns många dynamiska och varierande verb samt många konkreta och ofta kontextbundna substantiv. Vissa kontextbundna uttryck anpassas av författarna enligt den postkoloniala strategin "cushioning". Boken är också starkt förankrad i Mali med de många geografiska namnen samt de stilgreppen som också ofta återknyter till den afrikanska kontexten. Värderingar uttrycks tydligt och öppet, vilket också förklaras av att boken har en ung mottagargrupp.

4 Vald översättningsprincip

Det är självfallet svårt att utarbeta en exakt översättningsprincip, men förhoppningen är ändå att de slutsatser som dras i detta kapitel ska kunna fungera som en målsättning för en översättningsprincip. I stilstudien av källtexten framstod vissa element som skulle kunna bli problematiska under översättningsprocessen, som framförallt en kombination av de lexikala och de kontextuella nivåerna, i och med exempelvis de många kulturspecifika begreppen. Många av dessa kommer förhoppningsvis att kunna bearbetas utifrån översättningsprincipen.

En ovärderlig källa i översättningsarbetet kommer vara möjligheten att kontakta uppdragsgivaren Bokförlaget Trasten och diskutera eventuella svårigheter. Den möjligheten kommer dock endast att användas i yttersta nödfall, och då i syfte att komma tillrätta med mer övergripande översättningsproblematik och inte enstaka problem.

Skoposteorin är mycket applicerbar på detta översättningsuppdrag och kommer förhoppningsvis verka för en större förståelse för hur översättningen av *Rapt à Bamako* förhåller sig till sin texttyp (ungdomsroman), målgrupp (svenska ungdomar) och uppdragsgivare (Bokförlaget

Trasten). Bokförlagets Trastens tydliga mål med sin utgivning, som handlar om att göra utländsk barn- och ungdomslitteratur, som främst är skriven bortom den anglosaxiska sfären, tillgänglig på svenska, ger också översättningsuppdraget en tydlig riktlinje att förhålla sig till.

Översättningsstrategierna för barn- och ungdomslitteratur, som ju egentligen mer är två olika förhållningssätt gentemot kulturspecifika översättningsproblem, tangerar självklart Newmarks mer generella förhållningssätt gentemot käll- och måltext. Trots detta har det bedömts som viktigt att presentera Newmarks olika förhållningssätt gentemot källtexten, för att påvisa den översättningsteoretiska grund på vilken resten av översättningsprincipen vilar. Av dessa generella förhållningssätt gentemot käll- och måltext, har det kommunikativa förhållningssättet valts ut. Detta eftersom det förhållningssättet, som Newmark skriver, ”concentrates on the message and the main force of the text [...] and is always written in a natural and resourceful style” (1988: 48), vilket är att föredra vid översättning av barn- och ungdomslitteratur.

I valet mellan främmandegöring och domesticering står det klart att den förra är mer förenlig med Trastens syfte och riktlinjer. Det passar också ihop med Gyasis tanke att översättaren ska ”preserve, as much as possible, the cultural value systems of African thoughts” (2006b: 62). Att en översättare, enligt Gyasi, som översätter afrikanska litterära texter ska analysera och tolka ”the context in which the African literary text is embedded” (1996a: 101) passar även ihop med skoposteorins ”fidelity rule” (Munday, 2001: 80) som går ut på att översättaren ska tolka informationen som framkommer om källtexten. Oittinens tanke (2004, 24) om att måltexten ska inta samma funktion i målkulturen som källkulturen skulle dessutom bli problematisk då *Rapt à Bamako* har två källkulturer, den maliska och den franska, som dessutom skiljer sig åt på många olika sätt.

Just tack vare den dubbla anpassningen av källtexten, som alltså vänder sig till både en malisk och en fransk publik, behöver en del av de kulturspecifika orden inte förklaras, eftersom de redan i källtexten är försedda med en förklaring. Detta rör dock i högre grad fasta uttryck eller företeelser, och det tyder på att författarna innehar en postkolonial medvetenhet i och med användandet av den postkoloniala översättningsstrategin ”cushioning”. Detta förstärker ytterligare tanken att främmandegöring är det förhållningssätt som är att föredra gentemot källtexten.

Vidare kommer Brynja Svanes förslag till strategier att användas när det gäller kulturspecifika begrepp. De som framförallt bedöms vara användbara är *direkt återgivande med ortografisk* och *direkt återgivande med morfologisk anpassning*, vad gäller exempelvis geografiska platser, samt *omskrivning med generalisering* och *omskrivning med förklaring*.

Referenstexterna kommer att användas som måttstock då det uppkommer översättningsproblem som skulle kunna härledas till bokens genre som barn- och ungdomsbok. Förmodade sådana tillfällen är exempelvis stilnivå i kraftuttryck samt i viss mån förhållningssätt till kulturspecifika ord.

5 Översättning: käll- och måltext

Se bilaga 2.

6 Översättningskommentar

I kapitlen nedan redovisas olika problem som har uppkommit i samband med översättningen av *Rapt à Bamako*. Denna redovisning av översättningsproblem har ambitionen att följa den stilstudie som genomfördes av källtexten (se 3.4). Stilstudiens olika språkliga nivåer går systematiskt igenom och översättningsproblem redovisas, med språkparsspecifika och textspecifika problem blandade. I vissa fall har flera olika kategorier gått in i varandra och en del exempel förekommer också på flera olika ställen men med olika fokus. Det tyder dock bara på att en text är komplex och ofta innehåller flera nivåer på samma gång. Om ett exempel förekommer flera gånger kommer det att poängteras vilken språklig nivå som åsyftas.

6.1 Talspråksmarkörer

Att bokens personer har olika bakgrunder tar sig uttryck genom olika sorters språkbruk, bland annat genom den franska förortsslangen *verlan*, som innebär att man kastar om ett ords stavelse. Att huvudpersonerna Malik och Sara kommer från skilda bakgrunder och kulturer, märks även på flera andra sätt redan i deras första möte på flygplatsen:

(13a) - Ziva zinecou, on ne va pas se prendre la tête dès le départ! C'est trop cool de te voir, s'exclame le Parisien. *T'es secla*, comme ça! ajoute-t-il en caressant la petite tête aux tresses serrés.

- Qu'est-ce que c'est que ce charabia, *espèce de Sitokobi-sitokobi*? réplique vertement la petite Malienne.

- Je cause la France, moi, et tu m'insultes à peine arrivé!

- *C'est du français, ça?*

Malik rit.

- *C'est du verlan!* Vous ne connaissez pas ça à Bamako?

- *Du n'importe quoi! Et celle-là, c'est ta fiancée verlan?* (5)

Malik försöker alltså säga att hans kusin är fin i håret, vilket Sara inte uppfattar och frågar honom vad han pratar för struntprat. Malik säger att han ju bara talar franska, vilket Sara betvivlar (*C'est du français, ça?*). I källtexten svarar Malik att det är verlan (*C'est du verlan!*). Sara förblir misstänksam mot kusinen, pekar på någon tjej längre bort och frågar om det är hans ”verlanska fästmö”.

Eftersom den svenska måltextsläsaren i yngre tonåren antagligen inte vet vad verlan är, måste det ske någon slags anpassning till den svenska kontexten, där både den skämtsamma tonen och personernas olika kulturella bakgrunder skiner igenom. Tanken var att börja med några uttryck som storstadsbon Malik är bekväm med men inte maliskan Sara, som ”*Schyst att se dig...*” och ”*Du är fetsnygg sådär!*”. Istället för säga att det är verlan som i källtexten, hävdar Malik i måltexten, att det är ”*parisiska*”, vilket senare leder till att Sara frågar: ”... *är det din parisiska flickvän?*”.

(13b) - Ziva zinecou, inte ska vi börja bråka redan från början! Schyst att se dig, utbrister parisaren. Du är fetsnygg sådär! lägger han till och stryker över det lilla huvudet med hårda flätor.

- Vad är det där för struntprat, du din Sitokobi-sitokobi? svarar den lilla maliskan spydigt.

- Vadå, jag snackar ju bara franska och så förolämpar du mig så fort jag har kommit hit!

- Är det där verkligen franska?

Malik skrattar.

- Det är parisiska! Kan ni inte det i Bamako?

- Vad dum du är! Och hon där, är det din parisiska fästmö?

Ytterligare ett exempel där verlan förekommer i källtexten är när Malik förvånas över att hans kusin Rokia har vit hy:

(14a) - Arrête tes conneries ! Tiens, regarde Rokia, elle rôde autour de lui. Viens, on va la saluer!

- La Blanche, là?

- Elle est pas blanche, proteste Sara, elle est albinos!

- Tu veux dire qu'elle s'éclaircit la peau?

- T'es nul. Tu ne sais même pas ce que c'est qu'un albinos! Un Nègre blanc, si tu préfères.

- *Un babtou*, quoi! (9)

Enligt <http://www.dictionnairedelazone.fr> kan ordet *toubab* ha två betydelser: ”Toubab (babtou en verlan) nom 1. Personne de race blanche, occidentale [...] 2. Africain ayant adopté la mode de vie européen”⁹. I fallet med Maliks replik är det den första användningen som åsyftas, vilket också förstås av dialogerna innan:

(14b) – Sluta upp med dina dumheter! Men titta på Rokia och hur hon stryker runt honom. Kom, vi hälsar på henne!

– Hon den vita?

– Hon är ju inte vit, protesterar Sara, hon är albino!

⁹ Min översättning: Toubab (babtou på verlan). namn. 1. Person av vit europeisk ras, västerländsk [...] 2. Afrikan som har anammat det europeiska levnadssättet.

- Du menar att hon bleker sin hud?
- Du är en nolla. Du vet inte ens vad en albino är! En vit neger, om du hellre vill det.
- *En babtou* alltså!

Babtou blir som en förklaring till ”en vit”, varför det också har bedömts som att ordets betydelse ändå kommer att förstås av måltextsläsaren tack vare kontexten och därför återges på franska även i måltexten.

Även det franska ordet *toubab*, som alltså är det franska ursprunget till verlanformen *babtjou*,¹⁰ förekommer i källtexten. För det första förekommer det en gång i den del av källtexten som inte ingår i uppsatsen:

- (15a) - Oui, oui, elle est venue avec un journaliste et un *toubab* qui vit à Bamako.
 Malik sourit d’entendre monsieur William, un Blanc, appeler selon cette expression d’Africain un autre Blanc. (51)

Toubab förklaras då med hjälp av den postkoloniala översättningsstrategin ”cushioning” av författaren:

- (15b) - Ja precis, hon kom hit en gång med en *toubab* som är journalist och som bor i Bamako.
 Malik ler när han hör monsieur William, som är vit, använda *det afrikanska uttrycket för en annan vit*.

Den gång det används i den del av översättningen som ingår i uppsatsen är det Mustapha som använder sig av ordet:

- (16a) Le Candidat, donc, a laissé de côté sa sévérité habituelle, ses plaintes permanentes contre «ces *toubabs* à la peau noire qui ne savent plus rien de leurs traditions et qui ignorent les règles élémentaires de la politesse». (13)

I detta fall är det dock den andra innebörden av ordet som åsyftas, det vill säga: ”Afrikan som har anammat det europeiska levnadssättet”. För att tydligt visa att det är en annan innebörd har Svanes strategi *omskrivning med specificering* använts:

- (16b) Kandidaten har alltså slutat upp med att vara lika sträng som han brukar och sina ständiga klagomål över ”de här *mörkhyade som låtsas vara vita* och som inte längre vet något om sina traditioner och inte känner till de mest grundläggande etikettsreglerna”

Dessa exempel med *toubab* och *babtjou* förstärker intrycket av att *Rapt à Bamako* är en postkolonial hybridtext i det att den blandar både franskt standardspråk, som dessutom har sitt ursprung i ett afrikanskt språk, med vardaglig slang. Det är också ett exempel på hur huvudpersonerna har olika språkbruk som är präglade av deras olika kulturella bakgrunder samt generation.

Andra sätt att markera den talspråkliga tonen är genom ortografiska avvikelser, som när Dominique och Rokia pratar i slutet av det femte kapitlet:

¹⁰ Ordet kommer dock i själva verket från det afrikanska språket mandinka som talas i Västafrika.

(17a) - *C'est pas compliqué!* affirme Dominique.

- *T'es vraiment super!* (28)

Först försvinner en negation (*Ce n'est pas compliqué!*) och därefter förs två ord ihop (*Tu es vraiment super!*).

(17b) - Det är ju inte svårt! försäkrar Dominique.

- Du är verkligen toppen!

I det första fallet har ”ju” införts för att i måltexten få fram den talspråkliga prägel som borttagande av negationen medför i källtexten. I det andra exemplet har den talspråkliga prägel som hopskrivningen innebär kompenseras i och med att ordet ”toppen” har en relativt låg stilnivå.

Många namn har ortografiska markeringar, som till exempel versalerna i *La Vieille* och *le Candidat*. Dessa har bibehållits i måltexten för att signalera att det är ett egennamn och således gett översättningarna *den Gamla* och *Kandidaten*.

6.2 Lexikon

Svanes metod angående förhållningssätt till kulturspecifika begrepp har visat sig passa mycket bra ihop med översättningen av geografiska namn. Till exempel har *rue de Myhre*, *pont des Martyrs* och *l'hôtel de l'Amitié*, i enlighet med Svanes strategi *direkt återgivning med ortografisk anpassning* blivit *Rue de Myhre*, *Pont des Martyrs* och *Hôtel de l'Amitié*. *Quartier de Bozola*, *quartier de Millionbougou* och *la route de Koulokouro* har genom morfologisk anpassning blivit *Bozolakvarteret*, *Millionbougoukvarteret* och *Koulokourovägen*.

Växter och naturfenomen som är typiska för Västafrika, som *baobab*, *latérite* och *calebasses*, har genomgått olika anpassningar. De två första har, genom strategin *direkt återgivande med förklarande kommentar*, blivit *baobabträd* och *lateritjord*. Ytterligare ett exempel på samma strategi är *carp du Nigre* som har blivit *karp från floden Niger*, för att inte förvirra svenska läsare om huruvida det är landet eller floden Niger som menas. *Calebasses* har översatts med det svenska ordet *kalebasser* enligt Svanes strategi *översättning med godkänd ekvivalent*.

Vissa andra kulturspecifika begrepp, som till exempel *djellaba*, *chéchia* och *babouches*, har ställt till med svårigheter vid översättningen. Lösningen har blivit att orden kommer att stå kursiverade¹¹ första gången de uppträder i måltexten och finnas med som en ordlista¹² med tillhörande förklaring i slutet av boken.

Babouches är en sorts toffla av skinn med spetsig tå. De kan ha hård eller mjuk sula beroende på om de ska användas utomhus eller inomhus. De används framförallt i Nord- och Västafrika.

Chéchia är en rund röd huvudbonad av filtat ylle med en liten svart tofs som hänger ner. Den används mycket i Tunisien.

¹¹ I uppsatsen markeras däremot orden genom understrykning, för att inte blandas ihop med de kursiveringar som anger andra exempel från käll- och måltexten.

¹² I uppsatsen återfinns ordlistan längst bak i Bilaga 2 – Ordlista.

Djellaba är en lång kappa med spetsig huva och långa ärmar. De används mycket i islamska länder i Nord- och Västafrika.

Detta beslut har tagits i samråd med Bokförlaget Trasten. Referenstexten *Vänner* av Kazumi Yumoto, som också har getts ut på Bokförlaget Trasten, följer samma princip. Klingberg (1974: 128) förespråkar ett notsystem för att undvika att översättaren gör aktiva ingrepp i texten, som exempelvis vid domesticering. Nikolajeva (2004: 32) menar däremot att det är fullkomligt uteslutet inom barn- och ungdomslitteratur. I dessa fall skulle man dock kunna anta att ordets förklaring skulle stå längst ner på sidan, vilket skulle innebära ett avstannande i läsningsprocessen. Ordlistan med de kursiverade orden skulle i *Rapt à Bamakos* fall stå i slutet av boken, varför man kan hoppas att den ska kunna utgöra ett diskret komplement för läsaren.

Följande exempel visar på när ett ord först har översatts med hjälp av Svanes strategi *direkt återgivande med förklarande kommentar* (mönstrad dräkt av bazin riche-tyg) samt *direkt återgivande med ortografisk anpassning* (Rue Myrha):

(18a) À ses côtés, sa femme, Ami, magnifique dans un ensemble de bazin riche cousu par un tailleur de la rue Myrha, rayonne de plaisir. (10)

(18b) Bredvid honom står hans fru Ami, som är magnifik i en mönstrad dräkt av bazin riche-tyg, sydd av en skräddare från Rue Myrha, och strålar av glädje.

Vad som däremot inte kommer fram av Svanes strategi ovan vad gäller *bazin riche-tyget* är hur det ser ut och att det är något typiskt för Västafrika. Dumont och Tourneaux definierar (2000: 81) *bazin riche* som ”tissu damassé de fil et de coton utilisé par la confection des vêtements de cérémonie”¹³. På grund av tygets festliga användningsområde inte framkommer i måltexten har bedömningen gjorts att *bazin riche-tyg* kommer att vara med i ordlistan i slutet av boken.

En stor del av de kulturspecifika orden är redan förklarade i källtexten, vilket som nämndes i stilstudien förklaras av den postkoloniala översättningsstrategin ”cushioning”. Texten anpassas således till både franska och maliska läsare. Förklaringen är då ofta inskjuten precis efter ordet som behöver förklaras, som i följande exempel som dessutom har kompletterats av Svanes strategi *direkt återgivande med förklarande kommentar* (couscousvälling):

(19a) Puis ils retournent à leur serviette et déchirent voracement le coin de leurs sachets de *dégué*, la bouillie au lait, préparée tout spécialement pour eux par Mâ. (15)

(19b) Sedan återvänder de till sina handdukar och river glupskt av hörnen på sina påsar med *dégué*, en *couscousvälling* gjord på mjölk som Mâ har gjort i ordning bara för dem.

Gyasi (2006a, 112) beskriver hur ett ord som förklaras enligt strategin ”cushioning” förekommer för första gången vid ett tillfälle men förklaras flera sidor senare. Ett liknande exempel återfinns i *Rapt à Bamako*. På sidan 8 pratar Malik och Sara om Rokias pojkvän Modibo, som tillhör en lägre kast än dem:

(20a) - Les Kamba sont des griots, ils sont de caste inférieure aux Traoré (8)

(20b) - Kambasläkten är grioter, de tillhör en lägre kast än Traorésläkten

¹³ Min översättning: ”Tyg som har vävts av bomulltråd och som används för att sy kläder för ceremoniella tillfällen”

I repliken framkommer dock inte enbart att Kamba-släkten tillhör en lägre kast än Traoré-släkten, utan också att de är ”grioter”. Vad ordet griot innebär framkommer däremot inte förrän på sidan 24, när Dominique är på middag hos familjen Traoré:

- (21a) - Un griot, c'est un conteur traditionnel, quelqu'un qui connaît toute l'histoire et les légendes anciennes du pays, non? demande Dominique.

Mustapha intervient avec emphase.

- Traditionnellement vous avez raison, mademoiselle, mais en réalité, quand on dit qu'il est griot, ce n'est pas rigoureusement exact, cela veut dire qu'il appartient à une famille traditionnellement...

Conscient de se répéter, le Candidat s'interrompt et, avec un sourire, il ajoute:

- Disons que c'est un garçon qui n'est guère fréquentable, comme vous dites en France. (24-25)

Det visar hur strategin ”cushioning” också kan vara inbakad i en dialog, samt hur förklaringen av det kulturspecifika fenomenet fördjupas när fler röster får komma till tals:

- (21b) - En griot, det är väl en traditionell sagoberättare, någon som känner till landets historia och gamla legender? frågar Dominique.

Mustapha ingriper med eftertryck.

- Traditionellt sett har ni rätt, Mademoiselle, men i praktiken, när man säger att han är griot, är det inte riktigt rätt, utan betyder att han tillhör en familj som traditionellt sett...

Kandidaten avbryter sig, då han blir medveten om att han upprepar sig, och tillägger med ett leende:

- Låt oss säga att det är en pojke som knappast är lämpligt sällskap, som ni säger i Frankrike.

Ytterligare ett exempel på när ett kulturellt fenomen indirekt förklaras i en längre dialog, finns i fallet med Sotrama, de maliska bussarna.

- (22a) - Ces chauffeurs de Sotrama! Ils conduisent tous comme des sauvages! s'exclame Malik.

Un policier s'avance.

- Sotrama, interroge Dominique qui n'a jamais entendu cette expression.

- C'est une abréviation, ça veut dire SOciété de TRANsport MALien. Regarde, c'est marqué dessus. Ce sont les bus maliens en quelque sorte.

En effet, sur le flanc de la camionnette qui n'en est pas à son premier accrochage, on peut lire en lettres capitales: SOTRAMA. (21)

Om läsaren, likhet med Dominique, inte vet vad *Sotrama* är, skulle man som läsare kunna få uppfattningen att Maliks utrop ”Ces chauffeurs de Sotrama” berodde på att *de Sotrama* var en genitivkonstruktion jämförbar med kraftuttrycket *de merde*. Malik förklarar därefter att det är en förkortning och kommer från ”SOciété de TRANsport MALien”

- (22b) - Sotramas chaufförer alltså! De kör som galningar allihop! utbrister Malik.

En polis närmar sig.

- Sotrama? frågar Dominique som aldrig har hört det uttrycket förut.

- Det är en förkortning, det betyder SOcité de TRAnsport MAlien. Titta, det står på.
De är typ som de maliska bussarna.

Mycket riktigt kan man på minibussens tillbucklade sida läsa med stora bokstäver:
SOTRAMA.

Den svenska konstruktionen gör att en läsare som inte vet vad Sotrama är skulle kunna tänka att Sotrama var ett motsvarande svenskt kraftuttryck, exempelvis ”jäklarns”. Därefter förklaras vad Sotrama står för. Även om läsaren inte förstår exakt vad som menas med *SOcité de TRAnsport MAlien*, kan han eller hon ändå förstå att det är en förkortning av det namnet, i och med att de bokstäverna är versaler. Dessutom kommer en förklaring två meningar senare, i och med: ”*Det är typ som de maliska bussarna*”.

I fallen med *dégué* och *Sotrama*, när en förklaring av ett kulturspecifikt ord återfinns i texten, återfinns inte orden i ordlistan längst bak i boken. Detta därför att det har bedömts som om författaren redan har försett läsaren med en tillräcklig förklaring.

Ännu ett begrepp som förklaras undan för undan i översättningen är farmoderns bil ”la D.S”. D.S var en bilmodell av det franska märket Citroën som tillverkades under 50- och 60-talet. Bilen användes länge av regeringsmedlemmar, och framför allt av general de Gaulle (Robach 2009). Man skulle kunna tolka det som om farmoderns användning av sin DS i förlängningen är ett uttryck för hennes vurm för de Gaulle. Detta är något som franska läsare, och eventuellt till viss del även maliska, antagligen har kännedom om, men som är svårt att förmedla i översättningen.

Den slutgiltiga översättningslösningen blev att bilens modell skrivs ut första gången som ordet förekommer, tillsammans med Svanes strategi *omskrivning med specificering*:

(23a) Vaincue, Dominique se laisse entraîner vers *la vieille D.S.* qui l’attend à la porte de l’hôtel tandis que Sara et Malik triomphants l’encadrent. (21)

(23b) En besegrad Dominique låter sig ledas till *den gamla Citroënbilen i modellen DS* som väntar utanför hotellet medan Sara och Malik triumferande följer henne.

Fortsättningsvis skrivs däremot ”la D.S”, genom översättningsstrategin *omskrivning med generalisering*, som enbart ”bilen”. Detta även för att en längre konstruktion skulle bli mycket otymplig i bokens senare skeden när bilen bland annat är involverad i en hetsig biljakt där bilens namn upprepas många gånger.

Bilens emotionella värde skymtar endast fram vid ett tillfälle, som dock inte ingår den av översättningen som ingår i uppsatsen:

(24a) Sara [...] monte à côté de sa grand-mère assise majestueusement *dans la vieille D.S. dont elle seule se sert encore. La voiture, une vraie pièce de musée*, [...] (94)

(24b) Sara [...] sätter sig bredvid sin farmor som majestätiskt tronar *i sin gamla bil, som bara hon använder sig av nuförtiden. Bilen, som är ett riktigt museum*, [...]

Eftersom att bilmodellen i sig inte har någon betydelsebärande funktion för berättelsen har beslutet tagits att ordet inte kommer att ingå i ordlistan. Det är dock ett intressant exempel på hur ord kan ge upphov till konnotationer i olika kulturer.

Ett enskilt ord som har gett upphov till många problem under översättningsarbetet är ordet *pays*. Le Petit Robert Micro (Reys, 1998: 955) ger följande definition av ordet:

(1) **Pays** n.m invar. **1.** Territoire d'une nation, délimité par des frontières terrestres, maritimes → **État**. *Pays étrangers. Pays amis. Pays voisins. Les pays du tiers monde.* **2.** Région, province. *Il n'est pas du pays. Vin du pays.* → **crû**. *Produits du pays.* → **territoire**. *Les pays du Caux, en Normandie.* **3.** Les gens, les habitants du pays (nation ou région). → **région**. *Tout le pays en a parlé.* **4. (Au sens 1)** LE PAYS DE *qqn*, SON PAYS : sa patrie. *Mourir pour son pays. Avoir le mal du pays.* → **nostalgie**. **5.** LE PAYS DE *qqch.* : milieu particulièrement riche en. *La France est le pays de fromages.* **6.** Région géographique, considérée surtout dans son aspect physique. → **contrée**. *Les pays tempérés. Le plats pays, la plaine. Voir du pays, voyager.* – loc. *Pays de cognac, pays fabuleux où tous les biens sont en abondance.* **7.** Petite ville ; village. *Il habite un petit pays.* → fam. **bled, patelin**. [...]

Ordet har förekommit i många olika varianter och med olika betydelser, och de har således också genererat olika översättningslösningar. För det första finns det naturligtvis meningar där den mer vanliga betydelsen av *pays* åsyftas.

(25a) Môme si on a quitté le pays depuis plus de vingt ans. (4)

(25b) Till och med om man har lämnat landet för mer än tjugo år sedan.

I exemplet ovan är det landet Mali som avses med "landet", men det behövs inte skrivas ut eftersom det förstås av kontexten. I följande exempel skulle däremot den ordagranna översättningen "landets luft" ha blivit lite missvisande:

(26a) Une bouffé d'air chaud lui saute au visage. L'air du pays. (4)

(26b) En pust av varm luft slår mot hans ansikte. Malis luft.

Detta har också att göra med att Malik är född i Frankrike och i första hand identifierar sig som fransman. Han kommer inte hem när han åker till Mali, men han är ändå mycket hemmastadd i landet Mali. För att påvisa hans lite nostalgiska bild av Mali har översättningen av *du pays* här blivit *Malis*. Av samma anledning har denna lösning valts i följande exempel:

(27a) Les vacances au pays sont toujours un régal pour Malik, mais ce séjour exceptionnel est encore plus magnifique que d'habitude. (13)

(27b) Att vara på semester i Mali är alltid roligt för Malik, men den här speciella resan är till och med ännu mer underbar än vanligt.

Eventuellt skulle dessa översättningar kunna falla inom ramen för Oittinens skola (2004) om domesticering, som alltså innebär att anpassa måltexten för att passa målgruppen. Att detta ord är svåröversatt är dock inte textspecifika översättningsproblem, utan beror på att ordet har större extension på franska än på svenska, och följaktligen rymmer fler dimensioner.

Ytterligare en variant av *pays* är i bemärkelsen trakt eller närliggande område i förhållande till stad. Den kommer fram när Sara berättar för Malik om vad folk tycker om albinos:

(28a) C'est plutôt mal vu dans le pays. (9)

(28b) Det anses ganska dåligt häromkring.

Källtextens idiomatiska uttryck har översatts enligt Newmarks kommunikativa förhållningssätt. Exempelvis har "*quinze jours*" på svenska blivit "*två veckor*".

Ännu ett fenomen som kräver eftertanke ur översättningssynpunkt är interjektioner. Eftersom källtexten till stor del består av dialog förekommer relativt många interjektioner. Då interjektioner är en egen ordklass hade man framgångsrikt kunnat hävda att de borde presenteras i avsnittet som rör syntaxen. Då problemen som uppstår vid översättningen av interjektionerna består i att välja rätt kraftuttryck och således hör till den lexikala nivån och inte den syntaktiska, kommer de emellertid att behandlas i detta kapitel. I detta avseende har referenstexterna och deras användande av kraftuttryck varit till stor hjälp.

En del av interjektionerna är självfallet av det mer vardagliga slaget och inte egentliga kraftuttryck i sig, även om de blir det på grund av kontexten.

(29a) Et alors? (8)

(29b) Och?

I exemplet ovan kan man till exempel inte säga att bara ett ”och” är en interjektion, utan den skapas av den ungdomliga diskursen. I följande exempel är:

(30a) N’importe quoi! (8)

(30b) Men herregud!

Ovanstående översättning skulle kunna tolkas som en kommunikativ översättning, enligt Newmark (1988), eftersom att ”Men herregud!” i likhet med franskans ”N’importe quoi!” är en starkt lexikaliserad fras med liknande funktioner i de båda språken. Den kommunikativa översättningens förhållningssätt, att översättningen ”concentrates on the message” (1988: 28), efterlevs i detta exempel.

Ett kraftuttryck som får betraktas som mildt återfinns i Rokias utrop när hon inser att hon har tappat bort sin plånbok:

(31a) Oh! Mince! (28)

(31b) Sjuttsingen också!

Ett motsvarande mildt kraftuttryck bedömdes vara ”Sjuttsingen också”. Även här har den kommunikativa förhållningssättet premierats. Valet av översättningsmotsvarighet har också förstärkts utifrån studier av referenstexterna. Utifrån de tre referenstexterna gjordes bedömningen att den översatta boken *Vänner* var den som hade de starkaste kraftuttrycken, som ”Jävla idiot!” och ”Vilken skitstil!”. I och med att den också gavs ut på Bokförlaget Trasten finns det inga anledningar att tro att förlaget har något principiellt emot svordomar i sina barn- och ungdomsböcker. Det kommer dock inte bli aktuellt att ta till några sådana starka ord i översättningen av *Rapt à Bamako*, av den enkla anledningen att det i källtexten inte finns några motsvarande kraftuttryck.

6.3 Syntax

Många av de översättningsproblem som är relaterade till syntax och ordklasser är språkbundna översättningsproblem som är vanliga mellan franska och svenska. De beror således inte på texttypen eller måltextens målgrupp.

Franskans många nominalfraser har i stor grad översatts med en infinitivfras, som i följande exempel:

(32a) *La joie des retrouvailles est grande.* (10)

(32b) *Glädjen över att återförenas är stor.*

Det franska språket har, enligt Rune Ingo (2007: 197) en drygt dubbel så hög användning av particip som svenskan. Franskans presens particip har både en verbal och en adjektivistisk användning, och dessa olika användningar genererar i sin tur olika översättningslösningar. Den verbala användningen ger ett oböjt particip och brukar oftast följas av ett eller flera satsled (Boysen, 1996: 359). Ett exempel på verbal användning av presens particip är:

(33a) Si tu avais entendu le scandale que lui a fait l'Adjudant quand elle est arrivée ! dit Sara, *reprenant* sans le faire exprès l'ancien surnom de Mustapha. (9)

(33b) - Du skulle ha hört vilket rabalder som Adjuntanten ställde till med kring henne när hon kom hit! säger Sara *och använder sig* utan avsikt av Mustaphas gamla smeknamn.

Översättningen av en fransk verbal användning av presens particip leder således till en verbfras. Det adjektivistiska participet böjs i genus och numerus som ett vanligt adjektiv (1996: 359):

(34a) Malik reste planté sur le parking, un peu déçu quand même de ne pas avoir été accueillie comme d'habitude par sa grand-mère et le vieux Youssouf, dans la lumière *éclatante* de l'été. (11)

(34b) Malik står kvar på parkeringen och är lite besviken över att inte som vanligt ha blivit hämtad av sin farmor och den gamle Youssouf i sommarens *bländande* ljus.

I exemplet ovan har det adjektivistiska participet översatts med ett svenskt presens particip. Perfekt particip kan liksom presens particip uppträda både som adjektiv och som en del av en verbform. (1996, 367). Här fokuseras endast på perfekt participets adjektivistiska form eftersom den formen bjuder på högst översättningsproblematik. Det franska perfekt participet böjs då i genus och numerus och kan uppstå som attribut ("Du travail *fini*"), som fritt predikativ ("*atterré*, il regarda l'avocat"), som subjektspredikativ (les élèves sont *étonnés*) eller som ett led i en absolut konstruktion ("la vaisselle *faite*, ils se sont mis à regarder la télévision") (1996, 467).

I följande exempel står perfekt particip som attribut, vilket motsvaras av en svensk relativ bisats:

(35a) Les appartements de chacune des femmes de la famille sont disposés en cercle autour de la cour centrale décorée d'une fontaine. (12)

(35b) Var och en av fruarna i familjen har en egen lägenhet och de är utspridda i en cirkel runt innergården, *som är utsmyckad* med en fontän.

Den franska formen gérondif, på svenska gerundium, konstrueras "av prepositionen *en* och presens participets verbala form" (1996, 365). Gerundiums betydelse är antingen konditional ("*En travaillant* beaucoup, vous réussirez"), koncessiv ("*Tout en sachant* que c'est impossible, il continue à travailler") eller temporal ("*Il me l'a dit en sortant* du bureau") betydelse (1996: 366).

I följande exempel innehar gerundium en temporal betydelse:

(36a) La Vieille sort à son tour de la voiture en brandissant son bâton. (22)

(36b) Den Gamla går också hon ut ur bilen samtidigt som hon viftar med käppen.

Boysen beskriver att presens particip i jämförelse med gerundium kan knytas till flera satsled, medan gerundiums subjekt ofta sammanfaller med satsens subjekt (1996, 365). I följande exempel förekommer både gerundium och presens particip:

(37a) - Quelle sale lumière, ça va durer longtemps l'Harmattan? lui demande-t-il *en se coulant* à ses côtés dans la voiture d'Ibrahim, *abandonnant* ses parents dans la luxueuse voiture du Candidat. (11)

(37b) - Vilket jäkla ljus, kommer harmattan att vara länge? frågar han *och smyger sig iväg* med henne till Ibrahims bil *och överger* sina föräldrar i Kandidatens lyxbil.

Båda konstruktionerna knyter an till subjektet, ”il”, men man kan se att gerundiumet har en temporal betydelse, medan presens participet betydelse är verbal.

6.4 Komposition och textbindning

Som framkom i stilstudien finns en del exempel på bristande textbindning. Ett exempel från dialogen är Saras replik:

(39a) - Notre cousine de Sénégal, tu sais la fille de Fatous, la sœur cadette de nos pères, celle qui a épousé la star sénégalaise de la salsa! (8)

För att behålla den vardagliga tonen återfinns samma struktur i måltexten, men uppdelad på två meningar:

(39b) – Vår kusin från Senegal, du vet dottern till Fatou, våra pappors yngsta syster. Hon som gifte sig med den senegalesiske salsastjärnan!

Detta skulle kunna tolkas som Newmarks förhållningssätt *faithful translation* (1988: 46) eftersom den språkliga strukturen efterföljs. Å andra sidan kan det också ses som en realistisk återgivning av målspråkets vardagsspråk, vilket i så fall skulle tyda på ett kommunikativt förhållningssätt.

Det återfinns dock exempel på bristande textbindning även i den löpande texten, och framförallt inom de beskrivande partierna. Ett exempel är när Dominiques sinnestillstånd beskrivs när Rokia har lämnat henne för att träffa Modibo:

(40a) Dominique reste un moment immobile, nez en l'air, l'esprit vagabond. (28)

(40b) Dominique förblir stående en stund, med näsan i vädret och en upptäcktsresandes sinne.

Både ”med” och ”och” har lagts till för att fylla ut meningen. En liknande konstruktion återfinns i följande exempel:

(41a) La voiture quitte le parking, rejoint la route goudronnée, débouche sur la voie express, traverse les quartiers périphériques de la rive droite, le pont des Martyrs. (11)

(41b) Bilen lämnar parkeringen, åker upp på den asfalterade vägen, kommer ut på genomfartsleden och korsar kvarteren i utkanten av den högra stranden och Pont des Martyrs.

Meningen har blivit fullständig då ett bindande ”och” har införts. I följande exempel är meningen ofullständig i källtexten.

(42a) Des Blancs pour la plupart et quelques gamins noirs à l’accent de banlieue parisienne. (15)

(42b) Mest vita och så några svarta ungar med brytning från parisiska förorter.

Måltexten blir i sin tur också ofullständig, framförallt för att inte ingripa i texten på ett alltför avgörande sätt. Detta beslut stärks av studierna av referenstexterna som visade att ofullständiga meningar är något som i stor grad används i barn- och ungdomslitteratur, både i böcker skrivna på svenska och i översättningar.

6.5 Stilfigurer

De stilfigurer, framför allt metaforer och liknelser, som ofta anknyter till Mali och placerar texten i dess afrikanska kontext, finns kvar i måltexten som ett ”främmandegörande” element, enligt Klingbergs skola (1974, 1977).

(43a) Mustapha, tel un baobab géant au milieu de la savane, se pavane dans une djellaba mordorée dont le bord frôle ses babouches blanches immaculées. (7)

(43b) Mustapha bröstar upp sig som ett gigantiskt baobabträd mitt ute på savannen i en guldkimrande brun djellaba, vars bård snuddar vid hans vita fläckfria babouches.

Att översätta källtexten stilfigurer utgjorde överlag inte ett problem under översättningsarbetet. Det beror antagligen till att det överhuvudtaget inte förekom så många i källtexten, vilket skulle kunna förklaras av dess unga publik. De som trots allt fanns var starkt kulturbundna och översattes, enligt den valda översättningsprincipen, utifrån en kombination av Newmarks kommunikativa och Klingbergs främmandegörande översättningsstrategier.

6.6 Källtextens kontext

Som visades i stilstudien av källtexten är *Rapt à Bamako* starkt förankrad i Mali. En problematisk aspekt ur översättningssynpunkt är alla de fransk-maliska historiska personerna och företeelser, som man kan förvänta sig att en fransk eller malisk publik har kännedom om, men däremot inte en svensk publik. En möjlig lösning är att infoga dessa historiska personer och företeelser i den ordlista som kommer längst bak i den färdiga boken, till exempel med följande fall:

(44a) - Qui ose arrêter ma voiture dans cette ville que j’ai vu construire pierre à pierre depuis le premier fort d’Archinard! (22)

(44b) - Vem vågar stanna min bil i den här staden som jag har sett byggas sten för sten sedan Archinards första befästning?

I ordlistan skulle en liten kort information om Archinard, som var en fransk general och var med i erövringen av Mali, följa. Här följer ytterligare ett komplicerat exempel med många kontextbundna referenser:

- (45a) - Tout de même, du temps du Soudan de Mamadou Konaté et Fily Dabo, quand le grand Degauli tenait le monde dans sa main, un Traoré était un Traoré et un Kamba un Kamba, décrète la Vieille. (25)

De två maliska politikerna Mamadou Konaté och Fily Dabo finns omnämnda, liksom Degauli och "Soudan".

- (45b) - I vilket fall, vid tiden för Mamadou Konaté och Fily Davos Franska Sudan, när den store Degauli höll världen i sin hand, var en Traoré en Traoré och en Kamba en Kamba, förmanar den Gamla.

Degauli syftar här på Charles de Gaulle, vilken är en person som de franska och maliska barnen antagligen känner till väl, men som det inte finns samma kunskap om i Sverige. Därför kommer både de Gaulle, och varianten Degauli, att läggas in i ordlistan med en förklaring. De två andra politikerna har dock inte bedömts som viktiga för förståelsen av Malis historia för att komma med i ordlistan, och lämnas utan förklaring i måltexten. Fokus kommer istället att ligga på "Soudan", vilket genom Svanes strategi *översättning med godkänd ekvivalent* blir "Franska Sudan". Det ordet kan dessutom verka konstigt för den svenska läsaren eftersom det med största sannolikhet för tanken till landet Sudan, vilken kan te sig förbryllande eftersom Sudan trots allt ligger ganska långt bort från Mali. Därför har det bedömts som viktigt att lägga in ordet "Franska Sudan" i ordlistan, med förklaringen att det var det gamla namnet på Mali när landet var en fransk koloni.

Att lägga in ord i ordlistan är dock en lösning som inte får överanvändas. I följande stycke förklarar farmodern Malis historia för Dominique:

- (46a) - Ce n'est pas parce que tu es de la France que tu sais tout, mon fils, réplique-t-elle. Et puis, tu connais peut-être l'histoire de ton grand-père, mais madame la Française, elle ne sait rien, elle! Honneur à mémoire du vieux Malik. *Digne Traoré parmi les Traoré, incarnation véritable du grand Touramagan, le plus brave des braves.* Vous tous, *descendants de Soudainais*, honorez sa mémoire, et venez écouter le récit de sa vie. Et toi Malik, mon petit mari, sois digne de tes valeureux ancêtres.

Il est plus de 10 heures quand la Vieille achève *l'épopée des Traoré – des haut faits militaires de Touramagan, généralissime de Soundiata Keita, fondateur de l'empire du Mali au XIIe siècle, jusqu'à Malik Tiècoura Traoré, son époux, héros de la Seconde Guerre mondiale.* Toute la famille est installée dans les divans de cuir. L'odeur du thé flotte dans la pièce, mêlée à celle de l'encens. Les petits se sont endormis sur le tapis. Dominique remercie l'ancêtre avec chaleur. (26)

I exemplet ovan förekommer visserligen de maliska personerna Touramagan och Soundiata Keita, men de är redan förklarade i och med "cushioning":

- (46b) – Bara för att du kommer från Frankrike vet du inte allt, min son, svarar hon. Och dessutom, du kanske känner till historien om din farfar, men den franska madame, hon vet ingenting hon! Ärat vare minnet av Malik den äldre. *Den mest ärade Traorén av alla Traoréer, den sanna inkarnationen av den store Touramagan, den modigaste av de modiga.* Ni alla, *sudanesiska ättlingar*, hedra hans minne och kom och hör hans livshistoria. Och du Malik, min lille man, var stolt över dina rötter.

Klockan är mer än tio när den Gamla är klar med *Traoré-släktens långa historia full av äventyr – från de militära bedrifterna av Touramagan, högste befälhavare under Soundiata Keita som grundade Maliriket på 1100-talet, ända fram till hennes make Malik Tiècoura Traoré, hjälte från andra världskriget*. Hela familjen sitter i skinnsofforna. Doften av the svävar i rummet blandad med doften av rökelse. De små har redan somnat på mattan. Dominique tackar den gamla farmodern innerligt.

På grund av att innebörden i orden förklaras löpande i texten kommer de inte med i ordlistan. Dessutom har förhoppningsvis den svenska läsaren läst i ordlistan om ”Franska Sudan” och förstår då innebörden i den Gamlas uppmaning: ”Ni alla, sudanesiska ättlingar...”.

6.7 Sammanfattning av kommentarerna

Den huvudsakliga problematiken vid översättningen av *Rapt à Bamako* tycks ligga på ett lexikalt och kontextuellt plan, som dessutom ofta går hand i hand. På det lexikala planet är det framförallt de kulturspecifika begreppen som vållat bekymmer under översättningsarbetet. Dessa har lösts framförallt med hjälp av Newmarks grundläggande förhållningssätt, Svanes översättningsstrategier, den postkoloniala översättningsstrategin ”cushioning” samt med den förklarande ordlistan i slutet av boken.

Referenstexterna har, enligt hypotesen, mycket riktigt visat sig vara användbara, inte minst vid översättning av interjektioner, stilnivå och i viss mån textbindning, samt som inspirationskälla för ordlistan.

7 Sammanfattning och diskussion

Gyasi ställer höga krav på en översättare av afrikanska texter och menar att de ska visa prov på ”certain abilities that consist in analyzing and interpreting the context in which the African literary text is embedded” (2006a, 106). Att analysera och tolka översättningens villkor har också varit det övergripande målet med den föreliggande uppsatsen. Tack vare översättningens speciella förutsättningar, som bestod i att översättningen är ett autentiskt uppdrag för Bokförlaget Trasten som har ett väl definierat mål med sin utgivning samt att källtexten är en ungdomsroman och tillika en postkolonial hybridtext som vänder sig till en ung läsargrupp, har skoposteorin varit mycket användbar.

För att bestämma en relevant och användbar översättningsprincip för det autentiska uppdraget att översätta *Rapt à Bamako* från franska till svenska, har olika förutsättningar som bedömdes som viktiga för översättningen presenterats och analyserats. Dessa olika förutsättningar indelades i fyra delar, där den teoretiska bakgrunden, i form av en presentation av skoposteorin samt av generella förhållningssätt gentemot käll- och måltext, översättning av barn- och ungdomslitteratur, översättning ur ett postkolonialt perspektiv och översättning av

kulturspecifika begrepp, utgjorde den första delen. Den andra delen var att försöka bestämma den kontext som måltexten skulle ingå i, med utgångspunkt i måltextens syfte, målgrupp och en presentation av förlaget. Vidare presenterades tre referenstexter, som på olika sätt kunde tänkas vara användbara vid översättningsprocessen av *Rapt à Bamako*, i den tredje delen tillsammans med en överskådlig sammanställning av de mest kännetecknande dragen. I den avslutande delen av översättningsförutsättningarna genomfördes en stilstudie på källtexten.

Ovan nämnda sammantagna förutsättningar för översättningen vävdes samman till en översättningsprincip. I den fastslogs att det kommunikativa förhållningssättet, enligt Newmarks definition, skulle premieras, eftersom den passar bra med beaktande av Trastens utgivning samt översättningens syfte och målgrupp enligt skoposteorin, men med inslag av Klingbergs översättningsstrategi främmandegöring, för att placera måltextens i dess afrikanska kontext samt som ett led i ett postkolonialt förhållningssätt. Därefter översattes *Rapt à Bamako* utifrån nämnda översättningsprincip. Översättningskommentarerna fördelades utifrån stilstudiens kategorier och diskuterades med hänvisning till de tidigare presenterade olika förhållningssätten.

Gyasi kallar postkoloniala texter för hybridtexter, eftersom de har flera kulturella och språkliga lager inom sig. Att *Rapt à Bamako* är just en sådan hybridtext har visat sig under översättningsarbetets gång, inte minst i kombinationen av två starka översättningsteoretiska förhållningssätt: de postkoloniala översättningsstrategierna samt strategierna för översättning av barn- och ungdomslitteratur. Ett exempel på hybridtextens många språkliga och kulturella lager är att ord kan ge upphov till olika konnotationer i den franska och maliska kontexten, som Citroënbilen i modellen D.S som inte är vilken bilmodell som helst utan blir ett uttryck för farmoderns beundran av de Gaulle.

Vidare måste sägas att den teoretiska bakgrunden har visat sig vara mycket relevant, inte minst i fråga om de postkoloniala översättningsstrategierna. Eftersom Afrika har varit och fortfarande är mycket åsidosatt inom den svenska utgivningen, inte minst inom barn- och ungdomslitteratur, har det känts ännu viktigare att den maliska kulturen kläds i den svenska språkdräkten på ett lämpligt sätt. Trasten har ett väl definierat mål med sin utgivning, vilket ger uppdraget en tydlig norm att förhålla sig till.

Källtextens speciella karaktär, som till stor del beror på att den redan från början är anpassad för en dubbel publik i form av både franska och maliska ungdomar, problematiserar ytterligare översättningen av de kulturbundna begreppen. Den lexikala och kontextuella nivån, som ofta går hand i hand i form av kulturspecifika ord och företeelser, har varit mest krävande och svårast att förhålla sig till, vilket kan bero på att källtextens handling utspelar sig i en för svenskar marginaliserad kultur och att måltexten dessutom är begränsad till utformningen i och med att det är en ungdomsroman.

Översättningsarbetet fick också ett oväntat pedagogiskt inslag i och med den ordlista som står längst bak av boken med de kulturspecifika ord som inte kunde översättas till svenska. Trasten poängterar att de inte vill att deras böcker ska bli ”nyttighetslitteratur”, men verkar ändå gilla denna lösning då de också har använt den i referenstexten *Vänner*. Förhoppningsvis kan ordlistan användas som ett komplement till boken och i viss mån ge läsaren en fördjupad förståelse för den maliska kulturen.

Referenser

- Källtext

Mandé Diarra, A. och Ehret, M-F, (1999). *Rapt à Bamako*. Bamako/Paris: Le Figuier/Edicef

- Källförteckning

Beckman, Å. (2010, 26 april). Förbjud inte. Låt barnen se olika sätt att leva. *Dagens Nyheter*, s. 13.

Boysen, G. (1996). *Fransk grammatik*. Lund: Studentlitteratur.

Dumont, P. och Tourneaux, H. (1983). *Le Français et les langues africaines*. Montpellier: Karthala Éditions/A.C.C.T.

Gyasi, K. (2006b). Translation as a Postcolonial Practice: the African Writer as Translator. I: R. Granqvist, red. *Writing Back in/and Translation*. Frankfurt: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, s. 103-118.

Ingo, R. (2007). *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur

Klingberg, G. (1974). *Översättning av barn och ungdomslitteratur. En metodisk förundersökning*. Rapport 58-60. Pedagogiska institutionen. Lärarhögskolan i Göteborg.

Klingberg, G. (1977). *Att översätta barn- och ungdomsböcker. Empiriska studier och rekommendationer*. Pedagogiska institutionen. Lärarhögskolan i Mölndal.

Lagerholm, P. (2008). *Stilistik*. Lund: Studentlitteratur.

Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies. Theories and Applications*. London/New York: Routledge

Munday, J. (2009). *The Routledge Companion to Translation Studies*. London/New York: Routledge

Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Exeter: A. Wheaton & Co.

Nikolajeva, M. (2004). Till otrohetens försvar. Om att svika texten till förmån för barnläsaren. I: L. Torestensson, red. *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning*, 01 (2004), s. 23-32.

Oittinen, R. (2000). *Translating for children*. New York/London: Garland Publ. Inc.

Oravsky, V. och Diktonius, U. (2009). *Den störda utflykten*. Umeå: H:ström – Text och Kultur.

Rey, A. (1998). *Le Robert Micro. Dictionnaire d'apprentissage de la langue française*. Paris: Dictionnaires Le Robert.

Svane, B. (2002). *Hur översätter man verkligheten? Reports from the Research Programme "Translation and Interpreting — A Meeting between Languages and Cultures"* (s. 108). Uppsala universitet.

Wahlberg, C. (2009). *Camilla och lögnen*. Riga: B. Wahlströms Bokförlag.

Yumoto, K. (2009). *Vänner*. Riga: Bokförlaget Trasten.

• Elektroniska källor

Diarra, Alpha Mandé, och Ehret, M-F. (2010). Une écriture à deux mains. *Africultures* [online]. Hämtad från: <http://www.africultures.com/php/index.php?nav=article&no=3195>.

Kontrollerad: 25.04.10.

Bokförlaget Tranans hemsida. (2010). [online]. Hämtad från: www.tranan.nu. Kontrollerad: 17.14.10

Bokförlaget Trastens hemsida. (2010). [online]. Hämtad från: http://www.tranan.nu/trasten/trasten_manifest.html. Kontrollerad: 17.04.10.

Le Dictionnaire de la Zone. Tout l'argot des banlieues. [online]. Hämtad från: <http://www.dictionnairedelazone.fr/index.php?index=&let=toubab&page=definition&terme=toubab>. Kontrollerad: 03.05.10.

Ehret, M-F. (2010) [online]. Hämtad från: <http://mf.ehret.free.fr/>. Kontrollerad: 05.04.10.

Gyasi, K. (2006a). Writing as Translation: Translation and the Postcolonial Experience – The Francophone African Text. [online]. Hämtad från: http://etd.ohiolink.edu/view.cgi?acc_num=osu1249065060. Kontrollerad: 04.04.10

LIX räknare (2010). [online]. Hämtad från: www.lix.se. Kontrollerad: 03.03.10

Robach, K. (2009). Citroën DS 19 – Paddan. *Göteborgsposten* [online]. Hämtad från: <http://www.gp.se/motor/nostalgia/1.19703-citroen-ds-19-paddan->. Kontrollerad 03.05.10

Semega, H. (2009). Mandé Alpha Diarra ou l'art de conjuguer science et littérature. *Le journal du Mali* [online]. Hämtad från: <http://www.journaldumali.com/article.php?aid=254>. Kontrollerad: 16.03.10.

Svenska barnboksinstitutet (2009), *Olika nyanser av svart – sött, svårt och starkt. Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: en dokumentation. Årgång 2009: 9 mars till 15 april.* [online]. Hämtad från: http://sbi.kb.se/Documents/Public/Bokprovning/Dokumentation/Argang_2009.pdf. Kontrollerad: 01.06.10

Standards Schmandards – A Pragmatic Approach to Web Standards and Accessibility (2010). [online]. Hämtad från: <http://www.standards-schmandards.com/exhibits/rix/>. Kontrollerad: 03.04.10.

Torstensson, L. (2010). Personlig kommunikation.

Zethraeus, S. (2007). Trasten hittar världens språk. *Dagens Nyheter* [online]. Hämtad från: www.dn.se/dnbok/trasten-hittar-varldens-roster-1.670630. Kontrollerad: 05.02.10.

Bilaga 1 - ordlista

Amnesty International är en internationell organisation som arbetar för mänskliga rättigheter. De arbetar bland annat med att avskaffa dödsstraff och att stoppa våld mot kvinnor.

Archinard var en fransk general som deltog i erövrandet av Mali vilket ledde till att landet blev en fransk koloni.

Babouches är en sorts toffla av skinn med spetsig tå. De kan ha hård eller mjuk sula beroende på om de ska användas utomhus eller inomhus. De används framförallt i Nord- och Västafrika.

Baobabträd kan bli 30 meter höga och ha en diameter på uppemot 10 meter. De kallas också för apbrödsträd och de äldsta tros vara 3000 år.

Bazin riche-tyg är ett mönstrat och ofta färgglatt tyg som används för att sy kläder som används vid festliga tillfällen.

Charles de Gaulle var fransk president under tiden för Malis självständighet. Han var också general under andra världskriget och kallas därför ibland *general de Gaulle*. I afrikanska länder kallas han ibland också *Degauli*.

Chéchia är en rund röd huvudbonad av filtat ylle med en liten svart tofs som hänger ner. Den används mycket i Tunisien.

Djellaba är en lång kappa med huva och långa ärmar. De används mycket i islamska länder i Nord- och Västafrika.

Franska Sudan var det gamla namnet på Mali under den tid som landet var en fransk koloni. Kolonin existerade från 1880 och fram till självständigheten 1960.

Haut Conseil de la Francophonie är en organisation som ska se till att det franska språket används i olika franskspråkiga länder. Franska talas inte bara i Frankrike utan också i till exempel Mali, Algeriet, Kanada och Vietnam.

Poulet Yassa är en senegalesisk maträtt som har blivit populär i hela Västafrika. Kyckling marineras länge i en sås gjord på olja, citronsaft, chili, lök och Dijonsenap och grillas eller steks sedan.

Stockholms universitet
106 91 Stockholm
Telefon: 08-16 20 00
www.su.se

Stockholms
universitet